

LUNDS UNIVERSITET

Ekonomihögskolan

Företagsekonomiska Institutionen

FEKN90, Företagsekonomi

Examensarbete på Civilekonomprogrammet

VT 2015

Väsentlighet vid revision

En studie om revisorers väsentlighetsbedömningar

Författare

David Hanson

Victor Schwitzgold

Handledare

Johan Dergård

Förord

Vi vill börja med att tacka våra respondenter. Utan er medverkan hade det inte varit möjligt och vi är oerhört tacksamma och glada att vi fick möjligheten att träffa er.

Vi vill även tacka vår handledare Johan Dergård som har hjälpt oss och gett oss stöd under arbetets gång.

Tack också till våra nära och kära som har stöttat och uppmuntrat oss när arbetsbördan varit som högst.

Slutligen vill vi tacka våra opponenter, Selma Salkić och Emma Ekbäck, för deras konstruktiva kritik som hjälpte oss att göra vår uppsats till det den är idag.

Lund, maj 2015

David Hanson

Victor Schwitzgold

Sammanfattning

Uppsatsens titel:	Väsentlighet vid revision – En studie om revisorers väsentlighetsbedömningar.
Seminariedatum:	2015-05-28
Kurs:	FEKN90: Examensarbete på Civilekonomprogrammet
Författare:	David Hanson & Victor Schwitzgold
Handledare:	Johan Dergård
Nyckelord:	Väsentlighetsbedömning, väsentlighetstal, väsentlighetsnivå, professionellt omdöme, risk, revision.
Syfte:	Studiens syften är att beskriva och förklara hur revisorer går tillväga vid väsentlighetsbedömningar och beskriva vad som påverkar den väsentlighetsnivå som sätts.
Metod:	Undersökningen är av kvalitativt slag och är baserad på empiri i form av intervjuer med auktoriserade revisorer.
Referensram:	Referensramen består av teori, litteratur, tidigare forskning på området samt en kortare genomgång av relevant reglering.
Empiri:	Empirin består av sex stycken semistrukturerade intervjuer, alla med auktoriserade revisorer på större revisionsbyråer i Sverige.
Slutsatser:	Studien visar att det finns många likheter men också en del skillnader i hur revisorer bedömer och arbetar med väsentlighet. I planeringsfasen av revisionen använder alla respondenter, på olika sätt, ett eller flera referensvärden för att fastställa ett övergripande väsentlighetstal. Därefter räknar de flesta ut en arbetsväsentlighetsnivå och sedan gör alla ett urval av vilka konton de anser behöver granskas.

Likheterna finns framför allt i deras övergripande arbetsprocesser, det intressentperspektiv som genomgående verkar ha stor betydelse samt vilka referensvärden de baserar sina beräkningar på. Skillnaderna är tydligast i hur revisorerna hanterar arbetsväsentlighet, hur de gör kvalitativa urval samt vilka faktorer de tycker har störst påverkan på väsentlighetsnivån och när dessa beaktas.

De faktorer som enligt samtliga respondenter har stor betydelse på väsentlighetsnivån är klientens interna kontroll och om det är en ny eller gammal klient. Ett antal andra faktorer beaktas också vid bedömningarna så som historik, bransch och intressentbild.

Abstract

Title:	Materiality during the audit – A study of auditor's materiality judgments.
Seminar date:	2015-05-28
Course:	FEKN90: Master's Thesis in Business Administration
Authors:	David Hanson & Victor Schwitzgold
Advisor:	Johan Dergård
Key words:	Materiality judgments, materiality, materiality level, professional judgment, risk, auditing.
Purpose:	The purposes of this study are to describe and explain how auditors make materiality judgments and describe what affects the level of materiality that is chosen.
Methodology:	The study is a qualitative one based on empirical research in the form of interviews with certified accountants.
Frame of reference:	The frame of reference consists of theory, literature, and previous research on the subject as well as a short review of applicable regular framework.
Empirical foundation:	The empirical data consists of six semi-structured interviews with certified accountants, from various big audit firms in Sweden.
Conclusion:	The study shows that there are many similarities but also a couple of differences in how auditors judge and work with materiality. In the planning phase of the audit all respondents use, in different ways, one or multiple benchmarks in order to determine the planning materiality. Afterwards most respondents calculate performance materiality, thereafter all respondents will make a selection of which accounts to audit.

The similarities are mainly in the overarching working process, the stakeholder perspective that is important to all auditors as well as which benchmarks they base their calculations on. The differences are most prominent in how auditors handle performance materiality, how they make qualitative selections as well as which factors they deem affect the materiality level the most, and when they are considered.

The factors that according to all respondents have a big impact on the materiality levels are the clients internal control and if it's a new or old client. A number of other factors are also considered during the judgments such as history, industry and stakeholders.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Problematisering	2
1.3 Syfte.....	3
1.4 Disposition.....	4
2. Metod	5
2.1 Val av syfte	5
2.2 Forskningsstrategi	5
2.3 Urval	5
2.4 Intervjuer.....	6
2.5 Val av källor	7
2.6 Bearbetning av data och analys	8
2.7 Kritik mot metodval.....	9
3. Referensram	10
3.1 Agentteorin	10
3.2 Revisionens syfte	11
3.3 Uppdragsprocessen.....	12
3.4 Väsentlighet.....	14
3.4.1 Kvantitativ väsentlighet.....	15
3.4.2 Formler för kvantitativ väsentlighet.....	16
3.4.3 Kvalitativ väsentlighet	17
3.4.4 Arbetsväsentlighet	18
3.4.5 Allokering.....	19
3.5 Väsentlighet och risk	19
3.5.1 Revisionsrisk	20
3.6 Reglering.....	22
3.6.1 ISA 320.....	23
4. Intervjuer	24
4.1 Revisor A.....	24
4.2 Revisor B.....	29
4.3 Revisor C.....	34
4.4 Revisor D.....	39
4.5 Revisor E	43

4.5 Revisor F	48
5. Analys	53
5.1 Syn på väsentlighet.....	53
5.2 Bedömningsprocessen	54
5.3 Väsentlighetstalet.....	55
5.4 Arbetsväsentlighet	58
5.5 Faktorer som påverkar väsentlighetsnivån	59
5.6 Urval och allokering.....	61
5.7 Professionellt omdöme	63
6. Slutsats	64
6.1 Slutsats	64
6.2 Slutdiskussion	66
6.3 Förslag till vidare forskning	67
7. Källförteckning.....	68
7.1 Webbsidor	68
7.2 Böcker.....	68
7.3 Artiklar	69
7.4 Lagtext och standarder.....	71
Bilagor	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Varje år måste företag sammanställa den löpande bokföringen till ett bokslut, antingen genom ett årsbokslut eller en årsredovisning. Årsredovisningen är ett av de viktigaste dokumenten som ett företag upprättar, då den genom att ge en överblick över företagets situation och information om företagets finansiella ställning och resultat, levererar information till företagets olika intressenter (Thomasson, 2011).

Den finansiella information som presenteras används av många olika intressenter som fattar olika beslut baserat på informationen. Både nya och gamla ägare fattar beslut om sitt ägande, kreditgivare bedömer företagets återbetalningsförmåga, kunder vill försäkra sig om att företaget kan hålla sina avtal och leverantörer måste avgöra om det är säkert att lämna kredit (FAR, 2006). För att säkerställa att den information som intressenterna får ta del av är korrekt har det i aktiebolagslagen (SFS 2005:551) fastställts att denna information i många fall skall granskas av en revisor.

I ISA, som är gällande regelverk för revision i Sverige, sägs att *“Syftet med en revision är att öka förtroendet för de finansiella rapporterna hos avsedda användare. Detta uppnås genom att revisorn gör ett uttalande om huruvida de finansiella rapporterna i alla väsentliga avseenden har upprättats i enlighet med ett tillämpligt ramverk för finansiell rapportering. När det gäller de flesta generella ramverk handlar detta uttalande om huruvida de finansiella rapporterna, i alla väsentliga avseenden, ger en rättvisande bild eller ger en sann och rättvisande bild enligt ramverket”* (ISA 200, p. 3).

Det primära syftet med revisionen tycks alltså vara att öka förtroendet för de finansiella rapporterna hos användarna. Ur ett sociologiskt perspektiv kan detta syftet beskrivas som upprättandet av komfort hos både användare och upphovsman till rapporterna då revisionen minskar oro externa intressenter kan ha kring den informationsasymmetri som föreligger mellan dessa och företagsledning (Carrington, 2010). Som ett resultat av revisionen underlättas alla intressenters bedömningar då de vet hur de ska förhålla sig till informationen. Utan revisorer hade intressenterna själva behövt kontrollera informationen för att testa dess tillförlitlighet (FAR, 2006).

1.2 Problematisering

För att en revision ska bli effektiv och ändamålsenlig kan inte all finansiell informationen kontrolleras. Istället gör revisorn risk- och väsentlighetsbedömningar under inledningen av revisionen för att upptäcka riskområden och på så vis effektivt kunna allokera sina resurser. Detta för att hitta väsentliga fel som kan påverka bedömningen av årsredovisningen (FAR, 2006). Vad som anses som väsentliga fel kan vara en enskild händelse av stor betydelse eller en ackumulerad större avvikelse från det korrekta resultatet. Att göra korrekta väsentlighetsbedömningar är viktigt för både revisorer och intressenterna som tar del av årsredovisningarna. Bedömningarna är kritiska för en lyckad revision då de påverkar både mängden arbete under revisionen och risken att väsentliga fel förbises. Felaktiga väsentlighetsbedömningar påverkar revisorns rykte, något som klienterna visats bry sig om för att säkra finansiering till lägre kostnad (Barton, 2005). Även intressenternas beslutsfattande är till stor del beroende av revisorns bedömning (Soltani, 2007).

Efter en genomgång av litteratur och forskning på området har vi upptäckt att det finns ett antal svårigheter med dessa väsentlighetsbedömningar. Den första är att trots att frågan är av så pass stor vikt och komplexitet ger revisionsstandarderna ingen tydlig vägledning för att hjälpa revisorerna med bedömningarna. Istället ställs höga krav på revisorernas professionella omdömen (Chong, 1992; Stewart & Kinney, 2013). Detta har bidragit till att väsentlighetsbedömningar är en svår process eftersom både kvantitativa och kvalitativa faktorer behöver utvärderas till stor del utan klara riktlinjer om hur det bör gå till (McKee & Eilifsen, 2000).

Denna avsaknad av tydlig reglering har lett till att revisorer bedömer väsentlighet på väldigt olika sätt och att det saknas en konsensus i hur väsentlighetsbedömningar bör ske inom yrkesgruppen (Morris & Nichols, 1988; Martinov & Roebuck, 1998; Iskandar & Iselin, 1999). Att detta är ett problem ses tydligt då forskning visat att revisorer inte heller kan enas om vad en lämplig väsentlighetsnivå är, något som i förlängningen har en risk att minska förtroendet för branschen som helhet om två byråer vid liknande situationer kommer fram till olika bedömningar (Messier, 1983; Martinov & Roebuck, 1998; Estes & Reames, 1988).

Forskningen verkar alltså tyda på att revisorerna har behövt utveckla egna metoder och riktlinjer för att kompensera för den bristande vägledningen. Konsekvenserna av detta har blivit att revisorers åsikter skiljer sig åt och att många intressenter har fått en avvikande uppfattning om

vad som är väsentligt (Jennings, Kneer & Reckers, 1987; Holstrum & Messier, 1982). Intressenterna ser väsentlighet som ett otydligt begrepp och att tolkningen varierar mycket mellan olika yrkesgrupper. Ett exempel på detta är att domare och advokater visades generellt ha en högre standard för vad som ansågs vara väsentligt än vad revisorerna själva hade. Detta kan bli problematiskt vid tvistemål (Jennings, Reckers & Kneer, 1991; Houghton & Jubb, 2011).

Denna diskrepans kan minskas genom att intressenterna har en bättre insikt i revisorernas väsentlighetsbedömningar. Det kan även minska förväntningsgapet om klienter och intressenter får bättre förståelse för vilka väsentlighetsnivåer revisorn använder sig av för att bedöma granskningens omfattning. Revisorer som yrkesgrupp har ett rationellt intresse i att minska förväntningsgapet då gapet annars riskerar att skada revisorernas externa legitimitet. Detta kan innebära förödande konsekvenser för professionen (Ruhnke & Schmidt, 2014). Fisher (1990) kom i sin undersökning fram till att revisorns uttalanden om väsentlighet kunde minska förväntningsgapet och leda till effektivare marknader.

Med bakgrund av denna tidigare forskning och väsentlighetsbedömningarnas svårdefinierade natur är studier kring hur revisorer gör väsentlighetsbedömningar i praktiken välmotiverade då de kan ge användbara insikter i revisionsprocessen och kvalitén på revisionen (Blokdjik, Driehuisen & Simunic, 2003; Chen & Pany, 2008). Kunskap om hur revisorerna går tillväga vid bedömningarna och vad som påverkar deras ställningstagande kan även bidra till standardsätternas arbete att förbättra standarderna. Messier, Martinov-Bennie & Eilifsen (2005) undersökte forskningsläget och kom fram till att revisionsbyråerna efter övergången från "Big 6" till "Big 4" till största del hade förändrat metoderna för väsentlighetsbedömning och ansåg därmed att väsentlighet var ett fortsatt relevant ämne där byråernas riktlinjer för väsentlighetsbedömningar kräver förnyad undersökning. En genomgång av forskningen har även visat oss att det finns en brist av studier på detta område i Sverige. På grund av den komplexitet som vi beskrivit och väsentlighetsbedömningarnas centrala roll i revisionen finner vi det därför intressant att undersöka väsentlighetsbedömningsprocessen närmare (Curtis & Hayes, 2002).

1.3 Syfte

Vi har i denna uppsats valt att arbeta med två syften. Det första är att beskriva och förklara hur revisorer går till väga vid väsentlighetsbedömningar. Vårt andra syfte är att beskriva vad som påverkar vilken väsentlighetsnivå som sätts.

1.4 Disposition

Fortsättningsvis är denna studie strukturerad enligt följande:

Kapitel 2 - Metod

Här redogörs för den forskningsstrategi som vi valt att använda vid utformningen av den här studien. Sedan redogörs för de tankemässiga ställningstaganden som studien präglats av och beskrivningar av hur de olika momenten genomförts.

Kapitel 3 - Referensram

I detta kapitel presenterar vi teorier angående syftet med revisionen, en överblick av revisionsprocessen och den litteratur och forskning som hanterar revisorers väsentlighetsbedömningar. Slutligen presenteras också den reglering som hanterar väsentlighet.

Kapitel 4 - Intervjuer

I kapitel 4 presenteras det empiriska materialet för respektive respondent. Empirin presenteras i sammanfattat format där varje intervju blivit summerad för att belysa den viktigaste informationen.

Kapitel 5 - Analys

I detta kapitel analyseras det empiriska materialet där respondenters diskussioner jämförs med varandra, litteratur, forskning och reglering på området.

Kapitel 6 - Slutsats

Här presenteras slutligen utifrån resultatet i analyskapitlet studiens slutsatser och förslag på vidare forskningsområden.

2. Metod

2.1 Val av syfte

Anledningen till att vi valde att skriva en uppsats inom revision var att vi båda kommer att arbeta som revisorer i framtiden, det föreföll sig därför naturligt att skriva en uppsats inom revision.

Syftet att beskriva och förklara hur revisorer går till väga vid väsentlighetsbedömningarna härstammar från en frågeställning som förslogs till oss av en av de större revisionsbyråerna i Sverige. Revisorerna vi pratade med ansåg att det var ett intressant och högaktuellt ämne så efter en undersökning av området valde vi till slut detta syfte.

2.2 Forskningsstrategi

Vår forskningsstrategi i denna undersökning har varit att först identifiera vilka väsentlighetsbedömningar revisorer gör i revisionsprocessen för att sedan undersöka hur varje bedömning görs och vad som påverkar dem.

För att kunna genomföra detta har vi använt oss av den kvalitativa forskningsmetoden. Den kvalitativa metoden har valts för att vi vill skapa en förståelse för hur revisorerna ser på dessa bedömningar (Bryman & Bell, 2013). När man försöker förklara ett specifikt fenomen eller förstå sig på en process som inte går att presentera i kvantitativa termer är den kvalitativa metoden mest lämplig. Detta stämmer väl överens med vår uppsats syfte (Backman, 2008). Detta gjordes genom att vi träffade yrkesverksamma revisorer och lät dem berätta hur deras väsentlighetsbedömningsprocess ser ut, vilka moment som ingår i den samt hur de gör de olika delbedömningarna i processen och vad som påverkar dessa. Vi intervjuade sex auktoriserade revisorer på olika byråer, analyserade intervjuavaren samt jämförde de med varandra, litteraturen och regleringen på området.

2.3 Urval

Vi har valt att arbeta med ett strategiskt urval i denna undersökning. Ett strategiskt urval innebär att man själv väljer ut personer som kan förhålla sig till det fenomen man vill studera (Alvehus, 2013).

Vi hade vid urvalet två typer av kriterier, individspecifika samt företagsspecifika kriterier. Vid sökandet efter rätt individer var det viktigt att respondenterna hade tillräcklig erfarenhet som revisor och var väl insatta i väsentlighetsbedömningar. Med tillräcklig erfarenhet menar vi att revisorn i fråga har varit med och gjort ett antal väsentlighetsbedömningar av olika slag och komplexitet. Detta för att säkerställa att de kunde ge utförliga svar på våra intervjufrågor. Vår urvalsgrupp blev därför godkända och auktoriserade revisorer då dessa kriterier säkerhetsställer att en viss erfarenhet av väsentlighetsbedömningar finns.

Vid val av revisionsbyråer att söka efter dessa revisorer sattes två kriterier. Det första var att vi valde att ha intervjuer med revisorer på de större revisionsbyråerna då vi ville att våra revisorer skulle ha så mycket erfarenhet som möjligt av komplexa väsentlighetsbedömningar, något som ofta kommer med större uppdrag. En "större revisionsbyrå" är en revisionsbyrå som är del av ett internationellt nätverk. För att få en viss bredd på intervjuerna valde vi som andra kriterium att begränsa antalet intervjuade revisorer från samma revisionsbyrå till en. Detta då det tycks finnas skillnader i hur revisorer från olika byråer arbetar, något som vi vill fånga upp i våra intervjuer. När vi tog kontakt med revisionsbyråerna var vi tidigt tydliga med att ämnet var väsentlighetsbedömningar för att säkerställa att vi fick intervjuer med personer som var kunniga på området.

2.4 Intervjuer

För att samla in empiri till vår undersökning har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju följer ett formulär med öppna frågor eller bredare teman som samtalet centreras kring. Detta låter respondenten ha större påverkan på intervjuens innehåll och låter intervjuaren följa upp svar med ytterligare följdfrågor (Alvehus, 2013). På grund av att vårt syfte är så inriktat på de intervjuades egna synsätt och uppfattningar kring väsentlighetsbedömningar passar semistrukturerade intervjuer mycket bra för vår undersökning då vi vid början av intervjun har förberedda frågor som vi vill ha svar på. Strukturerade intervjuer har vi bedömt vara för stela då vi behöver ha möjligheten att ställa följdfrågor för att förstå revisorns resonemang. Då vi har ett tydligt ämnesfokus i vår undersökning har vi valt att inte använda oss av ostrukturerade intervjuer. Ostrukturerade intervjuer liknar till sin natur ett vanligt samtal och är därför inte väl anpassade för att angripa en specifik frågeställning (Bryman & Bell, 2013).

Vid utformningen av vår intervjuguide tog vi hjälp av litteratur och tidigare forskning på området för att identifiera nödvändiga frågeställningar för att kunna beskriva och förklara hur revisorernas väsentlighetsbedömningar sker. Vi tittade på processen så som litteratur och tidigare forskning beskrev den och utgick sedan ifrån den för att ta fram frågor angående alla processens komponenter. Intervjuguiden återfinns i bilaga 1.

Intervjuprocessen gick till på så sätt att respondenterna först och främst fick tillgång till en översiktlig intervjuguide ett par dagar innan intervjuerna då detta förfrågades av dem. Det gav dem möjlighet att hinna fundera igenom eventuella saker de skulle vilja ta upp med oss.

2.5 Val av källor

Det första steget i uppsatsarbetet var att skapa en grundkunskap kring vårt forskningsområde och för att göra detta valde vi först att söka information i böcker. Nära till hands låg de läroböcker som vi hade kvar sedan tidigare kurser inom ämnesområdet, men vi lånade också många andra böcker från Ekonomihögskolans bibliotek i syfte att beskriva grundläggande vetenskapliga utgångspunkter samt generellt om revision.

Akademiska artiklar har vi sökt med hjälp av olika databaser som vi haft tillgång till genom Lunds universitet. Framför allt har vi använt oss av Sciences Direct, Emerald Insight, LUB-Search, Web of Science och Google Scholar. Här har vi bland annat använt oss av olika kombinationer av sökorden ”Auditing”, ”Materiality”, ”Planning Materiality”, ”Judgments” och ”Risk”. Vid några tillfällen har databaserna rekommenderat andra artiklar som har varit relevanta för vår forskningsfråga. För att hitta fler vetenskapliga artiklar har vi sedan tittat på vilka källor artiklarna har använt och därigenom hittat fler relevanta artiklar. Även böckernas tips på vidare läsning har varit till viss hjälp i att hitta källor.

I största möjliga utsträckning har vi använt oss av artiklar som har blivit granskade i en så kallad ”Peer Review” process för att säkerställa kvaliteten på de valda artiklarna. Andra källor vi har använt oss av är revisionsstandarder och lagtext som uppenbarligen har varit viktig för vårt ämnesområde. Dessutom har vi hittat en del information på branschorganisationernas hemsidor så som FAR och Revisorsnämnden.

2.6 Bearbetning av data och analys

För att säkerställa att ingen information gick förlorad under intervjuerna valde vi att både spela in alla intervjuer samt ta anteckningar på figurativa resonemang som inte gick att förstå endast med ljudinspelning. Vi fick även ta del av vissa anonymiserade dokument från revisorerna, bland annat exempel på uträkningar och metodik. Alla intervjuer transkriberades sedan ordagrant och kontrollerades mot inspelningarna för att säkerställa att transkriberingarna var korrekta. Efter transkriberingarna sammanfattades den relevanta informationen för varje revisor för presentation i uppsatsen. För att säkerställa att de tolkningar vi gjort var korrekta skickades dessa dokument tillbaka till revisorerna för respondentvalidering. Denna noggranna databearbetningsprocess valdes för att säkerställa en hög tillförlitlighet i uppsatsen så vår beskrivning av verkligheten stämmer överens med respondenternas uppfattning av denne (Bryman & Bell, 2013).

Vid presentationen av den insamlade datan valde vi att anonymisera revisorerna. Detta innebär att vi i vår uppsats inte presenterar namn på varken revisorer eller de företag de arbetar på samt i så stor utsträckning som möjligt ser till att informationen som presenteras inte kan användas för att identifiera revisorerna. Valet att anonymisera respondenterna gjordes för att säkerställa att de kände att de kunde svara ärligt på våra frågor utan att behöva stå till svars för svaren eller känna sig pressade att svara på ett visst sätt. I uppsatsen kommer våra respondenter därför presenteras som Revisor A-F.

I vår analys av den insamlade empirin har vi fokuserat på de områden som har starkast koppling till väsentlighetsbedömningsprocessen och gjort jämförelser mellan respondenter, litteratur, forskning och ISA. Vi har sökt stöd och eventuella förklaringar från teorier, forskning och standarder för de mönster och likheter som vi observerat i denna process. Vid analysen har vi valt att tematisera områdena och sortera och kategorisera empirin enligt följande struktur.

- Syn på väsentlighet
- Bedömningsprocessen
- Väsentlighetstalet
- Arbetsväsentlighet
- Faktorer som påverkar väsentlighetsnivån
- Allokering och urval
- Professionellt omdöme

2.7 Kritik mot metodval

En vanlig kritik som framförs mot kvalitativ forskning är att de blir alltför impressionistiska och subjektiva. Dessa kritiker menar att de kvalitativa resultaten ofta bygger för mycket på forskarnas uppfattningar om vad som är viktigt och påverkas av de förhållande som de etablerar med undersökningspersonerna (Bryman & Bell, 2013). Detta är något som vi försökt undvika genom vår noggranna databearbetning och respondentvalidering.

En annan kritik som nämns av Bryman & Bell (2013) är svårigheten att replikera en kvalitativ undersökning. Detta då de ofta är ostrukturerade och beroende av forskarnas egen uppfinningsrikedom. Genom att ha vår intervjumall som bilaga kan vi till viss del öka möjligheten för andra att replikera undersökningen även om det fortfarande är oerhört svårt att exakt replikera då mycket följdfrågor uppkommit under intervjuerna.

Bryman & Bell (2013) menar även att det ofta är svårt att generalisera kvalitativa forskningsresultat utöver den situation i vilken de producerades. Resultaten från en kvalitativ undersökning ska istället generaliseras till teori och inte population. Syftet med vår undersökning är inte primärt att generalisera till hela revisorspopulationen utan snarare att skapa en överblick av processer och förståelse av ageranden i dessa.

Att använda sig av intervjuer för metodinsamling har också nackdelar. Individer har olika förmåga att uttrycka sig i tal, intervjusubjekten kan bli påverkade av intervjuerna och intresset att ställa upp på intervju kan variera och göra urvalet skevt. Respondenterna kan också hämmas av att intervjuerna spelas in och därmed svara annorlunda. Vi tror dock att vårt informerande av respondenterna att intervjuerna är anonyma borde minska denna risk i vår undersökning. Respondentvalideringen minskar också konsekvenserna av att respondenterna inte kan uttrycka sig i tal så som de hade tänkt.

3. Referensram

3.1 Agentteorin

Agentteorin är en klassisk teori som anses vara en grundläggande utgångspunkt för revisionsfenomenet. Den uppstod under 1970-talet i USA i samband med att redovisningens politiska natur fick stor uppmärksamhet och bygger på traditionella ekonomiska antaganden att individer är rationella och nyttomaximerande (Artsberg, 2005). Ett principal-agents förhållande kan definieras som ett kontrakt där en eller flera principaler anlitar en annan part, agenten, för att utföra ett arbete för deras räkning som involverar en viss grad av delegation och beslutstagande hos agenten (Ross, 1973).

I takt med att företag har gått från att vara relativt små och ägarledda till större bolag där företagsledningen består av andra personer än ägarna har antalet intressenter ökat och lett till att en principal-agent situation numera finns i de flesta bolagen (Eilifsen, Messier, Glover & Prawitt, 2006). I fallet med aktiebolag med spritt ägande representerar aktieägarna principalen medan företagsledningen representerar agenten. I mindre bolag är ofta företagsledaren och ägaren samma person, vilket innebär att principalen där istället är en annan part som inte har samma insikt i företaget (Collis, Jarvis & Skerratt, 2004).

Det finns alltid ett gap mellan principalens och agentens riskpreferenser. Principalen anses oftast vara en risk-neutral person som är likgiltig inför risk medan agenten oftast anses vara riskavers och därmed motvillig att ta risker. Som ett resultat av detta kan en intressekonflikt uppstå mellan principalen och agenten då de har olika motiv för sina ageranden och åsikter om vad som är bäst för organisationen (Desouza & Awazu, 2004). Agenten förväntas agera själviskt och nyttomaximerande, exempelvis genom att välja den redovisningsmetod som ger högst vinst om hans egen ersättning är kopplad till företagets vinstnivå (Artsberg, 2005). I situationer där principalen inte har tillräckligt med information om agentens prestation kan denne aldrig vara säker på huruvida agenten verkligen agerar i principalens bästa intresse. Detta kallas för informationsasymmetri och betyder alltså att agenten har information som inte finns tillgänglig för principalen (Anthony & Govindarajan, 2007).

För att minska den intressekonflikt som föreligger mellan principalen och agenten krävs det ändamålsenliga incitament för att justera agentens beteende eller övervakning och kontroll av agenten, exempelvis i form av revision (Jensen & Meckling, 1976). Båda dessa möjligheter

leder till kostnader för företaget och uppdragsgivaren kommer därför att anlita en revisor så länge det bedöms att den ekonomiska nyttan överstiger kostnaden för revisionsarvodet (Artsberg, 2005). Väsentlighetsbedömningar kan därför ses som ett viktigt led i principal-agent problematiken då det blir kvantifieringen av vad principalen kan acceptera för fel i redovisningen.

3.2 Revisionens syfte

I de företagsformer där ägarna har ett begränsat ansvar ställs det särskilda krav på hur företaget skall redovisa sin finansiella ställning och sitt resultat. Företagens intressenter måste kunna förlita sig på att på att informationen som lämnas är korrekt och att förvaltningen går rätt till (FAR, 2006).

Den finansiella informationen används på många olika sätt av intressenterna. Nya och gamla ägare fattar beslut om sitt ägande, kreditgivare bedömer återbetalningsförmåga, kunder vill försäkra sig om att företaget kan uppfylla sina löften och leverantörer bedömer riskerna vid lämnandet av kredit (FAR, 2006). Att intressenter har förtroende för den information som lämnas ut är alltså en viktig förutsättning för ett välfungerande näringsliv. För att kunna säkerställa detta har man ansett det nödvändigt att dessa företag skall ha en revisor som går igenom deras ekonomiska information (Moberg, 2006). Redan år 1895 kom den första aktiebolagslagen som krävde revision och sedan dess har svenska aktiebolagslagar innehållit regler om revisorer och revision (FAR, 2015a). I dag måste alla utom de minsta aktiebolagen i Sverige som inte uppfyller storlekskriterierna ha minst en revisor enligt aktiebolagslagen kap 9. § 1 (SFS 2005:551). För bolag som inte uppfyller minst två utav tre av följande kriterier finns möjlighet att välja att inte ha revisor: 1,5 miljoner kronor i balansomslutning, 3 miljoner kronor i nettoomsättning samt 3 anställda. Idag innefattas nästan 70 % av de svenska aktiebolagen i den kategori som har möjlighet att välja bort revisor (Carrington, 2010).

Revisionens huvudsakliga syfte är alltså att kontrollera och ge trovärdighet åt den information som bolagen emitterar (Moberg, 2006; FAR, 2015b). Detta syfte reflekteras både i kap. 9 § 3 aktiebolagslagen som säger att *”Revisorn skall granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning.”* och ISA 200 p. 3 som säger att *”Syftet med en revision är att öka förtroendet för de finansiella rapporterna hos avsedda användare.”* FAR uttalar sig även på följande sätt *”Revision är att med en professionellt skeptisk inställning planera, granska, bedöma och uttala sig om årsredovisning, bokföring och förvaltning.”* (FAR, 2006).

3.3 Uppdragsprocessen

Revisorns uppdragsprocess kan delas in i fyra olika steg. Acceptans av uppdraget, planering av revisionen, utförande av revisionen samt utvärdering och rapportering (Carrington, 2010; Hayes, Wallage & Görtemaker, 2014).

Det första steget handlar om valet att acceptera eller avböja en ny klient eller valet att fortsätta som revisor för en existerande klient (Eilifsen et al., 2006). En revisor måste utöva försiktighet vid bedömningen av klienter. Revisionsbyråernas legala och professionella status är sådan att klienter med brist på integritet kan orsaka stor skada i form av skadeståndskrav vid ett felaktigt utlåtande i revisionsberättelsen. Detta leder till att vissa bolag i högriskbranscher kan ha det svårare att hitta en revisor som är villig att revidera dem. Under 1990-talet var exempelvis några stora revisionsbyråer väldigt försiktiga med att acceptera finansiella institutioner efter att flera sådana revisioner hade misslyckats och lett till betydande skadeståndskrav på revisionsbyråerna (Hayes et al., 2014). Johnstone & Bedard (2004) kom i sin undersökning av en större revisionsbyrå fram till slutsatsen att klienter oftare blev bortvalda på grund av revisionsrisker än på grund av finansiella risker. Något som speglar revisorns rädsla för att göra ett felaktigt utlåtande.

Även etiska aspekter måste ses över innan en klient kan accepteras. ISA 200 säger tydligt att revisorn måste vara oberoende vid revisionen. Om oberoende inte kan säkerställas är det därmed inte lämpligt att acceptera klienten. Men det är inte bara klienten som skall accepteras av revisionsbyrån, även revisionsbyrån måste accepteras av klienten. Detta leder till att ett uppdragsförslag tas fram till klienten för att båda parter skall vara överens om typen av arbete som ska utföras, tidpunkten, kostnaden med mera (Hayes et al., 2014).

Det andra steget i uppdragsprocessen är planering av revisionen. Det är i detta steg som väsentlighetsbedömningarna kommer in i bilden. ISA 300 p. 4 definierar målet med planeringen som *“Revisorns mål är att planera revisionen så att den utförs på ett ändamålsenligt sätt.”* För att säkerställa att revisionen genomförs optimalt är det viktigt att den först planeras noga (Moberg, 2006). Under planeringsfasen bestämmer revisorn väsentlighetsnivåer, vilka områden som skall granskas, hur de ska granskas och vem som ska granska dem (FAR, 2006). Resultatet av planeringsprocessen blir två dokument som innehåller all information som tagits fram under planeringen; den övergripande revisionsplanen samt granskningsprogrammet. Den övergripande revisionsplanen kan ses som revisorns arbetsprogram för planeringen av revisionen medan

granskningsprogrammet agerar arbetsprogram vid utförandet av själva revisionen (Carrington, 2010). Eftersom alla företag är olika och måste granskas utifrån sina egna förhållanden blir det viktigt för revisorn att tidigt i planeringsprocessen införskaffa sig kunskap om företaget (Hayes et al., 2014).

ISA 315 p. 3 behandlar förståelsen för företaget i planeringsfasen och säger att *“Revisorns mål är att identifiera och bedöma riskerna för väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller på fel, på rapport- och påståendenivåerna genom att förstå företaget och dess miljö, inklusive företagets interna kontroll, för att skapa en grund för utformning och utförande av åtgärder med anledning av de bedömda riskerna för väsentliga felaktigheter.”*

Varje revision börjar därför med informationsinsamling där revisorn lär känna interna och externa förhållanden som bransch, marknadssituation, kunder och försäljning, interna kontrollsystem m.m. Denna information används sedan av revisorn för att göra väsentlighets- och riskbedömningar för att koncentrera granskningen till de områden där risken för väsentliga fel är störst (FAR, 2006).

Det tredje steget är att utföra revisionen. Här genomför revisorn sina planerade granskningsåtgärder för att hitta tillräckligt med lämpliga revisionsbevis så att han eller hon kan dra slutsatser kring sanningshalten i de finansiella rapporterna (Soltani, 2007). Vid granskningen har revisorn två olika metoder att använda sig av: substansgranskning och granskning av interna kontroller. Valet av primär metod skiljer sig från revision till revision och beror i huvudsak på två saker. Det första är hur tillförlitliga företagets egna interna kontroller är och det andra är hur kostnadseffektiva metoderna blir i varje specifikt fall. I de fall revisorn kan förlita sig på de interna kontroller som finns på plats och förutsatt att detta är den mest kostnadseffektiva metoden kommer revisorn att välja den (Carrington, 2010).

En bra intern kontroll minskar risken för både avsiktliga samt oavsiktliga fel i det dagliga arbetet. Den interna kontrollen kan ses som den revision företaget kontinuerligt gör av sig själv (FAR, 2006). Revisorns granskning av den interna kontrollen kan delas upp i fyra steg. Preliminär förståelse av redovisningssystemet och relaterade interna kontroller, granskning av internkontrollsystemets effektivitet, granskning av att kontrollerna efterlevs och kompletterande substansgranskning (Carrington, 2010). Revisorn måste få en uppfattning om vilken intern kontroll som finns tillgänglig i verksamheten och hur de hanterar de risker som finns. Sedan måste kontrollernas effektivitet testas och hur väl de har implementerats undersökas. En väldesignad

kontroll fyller ingen funktion om den inte tillämpas. När bedömningen av design och tillämpning av kontrollerna är klar bestämmer revisorn vilka områden som täcks tillfredsställande av de interna kontrollerna och vilka områden som har högre kontrollrisk och därmed även måste substansgranskas (Eilifsen et al., 2006).

Substansgranskning innebär att man direkt granskar resultat- och balansposter och de transaktioner som gett upphov till dessa. Detta görs med antingen detaljgranskning där revisorn söker verifiering av transaktioner och saldon genom exempelvis kontroll av lager, kvitton, fordringar och skulder eller med analytisk granskning där revisorn studerar och analyserar trender och nyckeltal (FAR, 2006).

Det sista steget i uppdragsprocessen är att utvärdera och rapportera revisionen. Här produceras revisionsberättelsen som blir det slutliga utlåtandet från revisorn om dennes åsikt om riktigheten i informationen i de finansiella rapporterna. I revisionsberättelsen ska revisorn uttala sig om företagets redovisning och detta kan göras på ett antal olika sätt. Om revisorn bedömer att företagets redovisning inte innehåller några väsentliga fel samt ger en rättvisande bild så lämnas ett uttalande enligt standardutformningen. Skulle revisorn däremot misstänka att någonting inte stod rätt till i företaget lämnas ett uttalande med reservation. Revisorn kan även undvika att uttala sig om övertygande bevis saknas. Till sist kan en revisor uttala sig med avvikande mening, ett sådant uttalande innebär att årsredovisningen är felaktig eller vilseledande och användarna av den bör varda stor försiktighet (Carrington, 2010).

3.4 Väsentlighet

Syftet med revisionen är alltså för revisorn att försäkra sig om att redovisningen inte innehåller några väsentliga fel. Den nivå av fel som revisorn kan acceptera utan att behöva skriva en oren revisionsberättelse kallas acceptabel väsentlighetsnivå (Carrington, 2010).

Curtis & Hayes (2002) menar att eftersom väsentlighet är en sådan central del av alla bedömningar i en revision och eftersom det är så vagt definierat finns det en stor variation i dess definition och användning. Vad som är ett väsentligt fel definieras generellt som något som hade inneburit att investerarna hade fattat ett annat beslut om felet reflekterats i årsredovisningen (Chong, 1992). Detta är något som revisorn måste förhålla sig till vid planeringen av

revisionen, både för redovisningen i sin helhet men också för individuella konton och transaktionsgrupper (Soltani, 2007). Vad som är väsentligt varierar givetvis för varje revision i och med att intressenterna och deras behov varierar. Ett börsnoterat företag har helt andra intressenter än vad ett litet familjeföretag har. Om de primära användarna av årsredovisningen till exempel är kreditgivare måste revisorn sätta en lägre nivå för acceptabelt fel för poster som påverkar likviditeten (Hayes et al., 2014). Det är därmed viktigt att väsentlighetsbedömningarna görs ur ett intressentperspektiv där de upplevda behoven hos intressenterna avgör var gränsen går (Gist, Shastri & Colson, 2003; Fogarty, Graham & Schubert, 2006; Tuttle, Collier & Plumlee, 2002).

Väsentlighet är något som kan vara ytterst svårt att bedöma och i slutändan alltid beror på revisorns professionella omdöme (Holder, Schermann & Whittington, 2003). Det finns fyra faktorer som påverkar bedömningen av en post: postens storlek, omständigheter, sakens natur samt kostnaden för och nyttan med att revidera posten. Det finns alltså både kvalitativa och kvantitativa egenskaper som kan göra att en post bedöms som väsentlig (Hayes et al., 2014). Enligt Iskandar & Iselin (1999) har ett flertal studier har påvisat att det finns skillnader i hur revisorer fastställer väsentlighetsnivåer och vilka faktorer som påverkar deras bedömningar. De konstaterar därför att det finns en brist på konsensus inom yrkesgruppen. Hur arbetet med kvantitativ respektive kvalitativ väsentlighet ser ut undersöks närmare i följande avsnitt.

3.4.1 Kvantitativ väsentlighet

Det första steget är att välja vilket av de många referensvärden som finns för uträkningen av väsentlighetstalet som passar bäst till den specifika revisionen. Tillgångar, intäkter eller eget kapital är bara några exempel på referensvärden som kan användas. Det finns en mängd faktorer som kan påverka detta val. Några exempel på de olika faktorer som revisorn måste tänka på inkluderar: företagets ägarstruktur och finansiering, vad användarna av årsredovisningen tenderar att se som viktigast samt hur stabil det referensvärde man väljer har varit historiskt (Porter, Simon & Hatherly, 2008).

När man har valt vilken bas man vill använda för uträkningen gäller det att ta fram ett belopp som representerar denna bas. Eftersom väsentlighetsnivån behöver bestämmas redan i planeringsfasen av revisionen är det inte alltid så lätt som att bara titta i årsredovisningen för att ta reda på vilket belopp den eller de valda baserna kommer att uppgå till, då siffrorna för året ofta inte är färdigställda än. Enligt riktlinjerna i ISA 320 finns det därför några olika alternativa sätt

att få fram dessa siffror. Normalt används här föregående års årsredovisningar, budgetar och prognoser tillsammans med den befintliga delen av årets resultat.

Slutligen gäller det för revisorn att bestämma en procentsats att applicera på det valda referensvärdet. Den procentandel som används varierar mellan varje revision beroende på omständigheterna. Enligt ISA 320 finns det ett samband mellan det valda referensvärdet och den procentsats som bör användas. Exemplet som ISA 320 ger är att den procentandel som tillämpas på ett företags vinst före skatt bör vara högre än det procenttal som används på ett företags totala intäkter (Porter et al., 2008).

Även om det finns vissa tumregler för uträkningen av väsentlighetsnivåer är det något som måste bedömas från fall till fall. I de flesta stora revisionsbyråer används komplexa modeller, utvecklade av experter, för att bestämma den acceptabla kvalitativa väsentlighetsnivån. Det är dock viktigt för en revisor att förstå att man inte blint kan förlita sig på den väsentlighetsnivå dessa modeller producerar utan man måste alltid fundera kring rimligheten. Det kan finnas fall där omständigheter föreligger som inte ens de mest komplexa modeller räknar med (Carrington, 2010).

Det är viktigt att understryka att väsentlighetstalet inte är någon exakt vetenskap. Det är inte en gräns som om den skulle överskridas med en liten mängd direkt skulle få revisorn att lämna en oren revisionsberättelse. Det är inte heller så att revisorn alltid kan lämna en ren revisionsberättelse bara för att väsentlighetstalet inte överskrids (Porter et al., 2008).

3.4.2 Formler för kvantitativ väsentlighet

Enligt McKee & Eilifsen (2000) finns det fyra olika kategorier av tillvägagångssätt för fastställandet av väsentlighet. Enskilda baser, storlekbaserade regler, genomsnitt eller blandmetoder samt matematiska formler.

McKee & Eilifsen (2000) menar att de enskilda baser oftast fungerar som tumregler för revisorerna vid fastställandet av väsentlighetsnivån. Revisionsbyråerna ställer normalt tre eller fyra enskilda baser till revisorernas förfogande, så att de själva kan göra bedömningar baserat på de kvalitativa faktorerna i det enskilda fallet. Vanliga exempel innefattar:

- 5 % av Resultat före skatt
- 0,5 % av totala tillgångar
- 1 % av eget kapital
- 0,5 % av omsättningen

Den andra kategorin i McKee & Eilifsen (2000) kategorisering, storleksbaserade regler, liknar enskilda baser. Skillnaden ligger i att storleksbaserade reglerna ger ett span inom vilket revisorn själv kan sätta väsentlighetsnivån. Storleksbaserade regler beror som namnet antyder på klientföretagets storlek. Exempel på sådana regler kan vara att väsentligheten bedöms till:

- 2-5 % av bruttovinsten, om den utgör mer än \$20 000.
- 1-2% av bruttovinsten om den är mellan \$20 000 och \$1 miljon.
- 0,5-1% av bruttovinsten om den är mellan \$1 miljon och \$100 miljoner.
- 0,5 % av bruttovinsten om den utgör mer än \$100 miljoner.

Genomsnitt eller blandmetoden är en metod som blandar mellan eller använder någon slags vägt genomsnitt av de tre enskilda baserna. Ett exempel kan vara att man tar 25 % av alla de fyra enskilda baser som nämnts ovan. Dessa metoder får en mer indirekt koppling till revisorns utvärdering av de kvalitativa faktorerna i revisionen då det inte finns något utrymme för revisorn att göra bedömningar inom metoden (McKee & Eilifsen., 2000).

Användningen av matematiska formler grundar sig ofta på statistisk analys av ett antal företag. Det finns enligt McKee & Eilifsen (2000) ett stort antal formler inom litteraturen men den mest kända är KPMGs väsentlighetsformel. 1998 års version av formeln ser ut såhär:

$$\text{Väsentlighet} = 1.84 * (\text{Det största av tillgångar och omsättning})^{\frac{2}{3}}$$

3.4.3 Kvalitativ väsentlighet

Information kan även vara kvalitativt väsentlig vilket innebär att den är av speciellt intresse för intressenterna på grund av felaktighetens natur. En viss post kan vara kvalitativt väsentlig även om det monetära beloppet är mindre än vad revisorn på kvantitativa grunder skulle bedömt som väsentligt (Hayes et al., 2014).

Ett exempel på ett fel som på grund av sin känsliga natur skulle kunna bedömas som väsentlig på grund av en väldigt liten felaktighet är ersättning till ledningen. Felaktigheten, som i förhållande till företagets vinst eller omsättning inte skulle bedömts som kvantitativt väsentlig, kan trots allt komma att bli väsentlig på grund av sin natur. Det som styr bedömningen ifall något

är kvalitativt väsentlighet eller inte är om det rimligen kan förväntas påverka de beslut som användarna av den finansiella rapporten fattar (Porter et al., 2008).

ISA 320 A10 lyder: ”Faktorer som kan tyda på att det kan finnas ett eller flera särskilda transaktionslag, konton eller upplysningar där felaktigheter rörande belopp som understiger väsentlighet förde finansiella rapporterna som helhet rimligen skulle kunna förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i de finansiella rapporterna är bland annat om användares förväntningar rörande beloppsbestämningen av eller upplysningarna om vissa poster (t. ex transaktioner med närstående och ersättning till företagsledningen och dem som har ansvar för företagets styrning (styrelsen)) påverkats av lagar och andra författningar eller det tillämpliga ramverket för finansiell rapportering, det viktigaste upplysningarna med hänsyn till den bransch som, företaget verkar i (t. ex forsknings- och utvecklingskostnader för ett läkemedelsföretag), och om uppmärksamhet inriktas på en särskild aspekt av företagets verksamhet som separata upplysningar lämnas om i de finansiella rapporterna (t.ex. ett nyförvärvat företag).”

Kvalitativ väsentlighet handlar ofta om en överträdelse av en lag eller regel men kan också bero på till exempel bristande beskrivning av redovisningspolicy, vilket kan förvirra användarna av den finansiella informationen (Soltani, 2007). Blokdijsk et al. (2003) undersökte vilka kvalitativa faktorer som påverkade revisorernas bedömning av väsentlighet. De kom fram till att väsentlighetstalet ökar om klienterna har en bra intern kontroll och sjunker i komplexa verksamheter.

3.4.4 Arbetsväsentlighet

Den övergripande väsentlighetsnivån utgör det totala maximala felet som får finnas i årsredovisningen. Då revisorn bara granskar delar av årsredovisningen måste en justering för oupptäckta eller onoterade fel göras. Denna nivå kallas arbetsväsentlighet och är en lägre nivå än den övergripande väsentligheten. Arbetsväsentligheten ska enligt ISA 320 bestämmas så att sannolikheten att oupptäckta och orättade fel i årsredovisningen överstiger väsentlighetsnivån för rapporten som helhet reduceras till en lämplig nivå.

Enligt Porter et al. (2008) är fastställandet av arbetsväsentlighet en uppgift som kräver mycket professionellt omdöme. Faktorer som kan påverka revisions bedömning av arbetsväsentligheten inkluderar risken revisionsuppdraget innebär samt erfarenhet av tidigare revisioner av kunden.

Enligt författarna är en bra utgångspunkt däremot att arbetsväsentligheten bör bestämmas till ungefär 50-75% av den övergripande väsentligheten. Tidigare forskning på området har visat att revisorer justerar arbetsväsentligheten uppåt vid kvalitativt positiv information och neråt vid kvalitativt negativ information (Emby & Pecchiari, 2013).

3.4.5 Allokering

Den uträknade väsentlighetsnivån utgör det totala maximala fel som revisorn kan acceptera i årsredovisningen. Revisorn måste också veta hur mycket fel som kan accepteras i varje granskningsinsats. Hade större delar av den totala väsentlighetsnivån uppfyllts vid varje individuell granskningsinsats hade ju summan blivit mycket större än den totala väsentlighetsnivån. För att i praktiken kunna arbeta med acceptable väsentlighetsnivå måste revisorn därför bryta ner denna i delsummer. Dessa delsummer används för att visa hur mycket fel revisorn kan acceptera vid varje granskningsinsats (Carrington, 2010).

Allokeringen av väsentlighetsnivån kan vid första anblick verka simpel, men det är inte så enkelt som att proportionerligt fördela den på konton och transaktionsklasser. Det är nämligen inte realistiskt att anta att felen i redovisningen skulle vara proportionerligt fördelade på kontona, utan det är rimligt att anta att felen i redovisningen finns på ett eller ett fåtal ställen. Detta innebär att konton med stor risk får ett lägre acceptabelt fel, konton som troligen innehåller en större del av det totala felet får en ett högre acceptabelt fel och konton med liten betydelse kanske inte granskas alls (Carrington, 2010).

Messier et. al (2005) fann att det finns skillnader i hur byråer arbetar med allokeringen av väsentlighet. Vissa byråer använder sig av mekaniska modeller för allokering medan vissa byråer inte allokerar väsentligheten alls. Gist & Shastri (2003) konstaterade också att väsentligheten ibland inte allokeras och att den ibland allokeras proportionerligt, något som kan vara problematiskt då det kan ge oönskade konsekvenser till exempel då konton som inte förändrats sedan förra revisionen kommer att utgöra en för stor del av den totala väsentlighetsnivån.

3.5 Väsentlighet och risk

Ett begrepp som är central för revisorn och nära kopplat till väsentlighetsbedömningar är begreppet risk (Soltani, 2007). Under planeringsfasen där den acceptabla väsentlighetsnivån sätts görs även riskbedömningar för att fastställa karaktären på, tidpunkten för och omfattningen av

de granskningsåtgärder som krävs för att samla in tillräckliga och ändamålsenliga revisionsbevis. Detta för att minska revisionsrisken till en acceptabelt låg nivå. Revisionsrisken är den risk att revisorn gör ett felaktigt uttalande i revisionsberättelsen, det vill säga att den granskade redovisningen innehåller väsentliga felaktigheter som revisorn under sin granskning inte har lyckats upptäcka men borde ha upptäckt om denne hade följt god revisionssed.

Man kan se förhållandet mellan risk och väsentlighet som en balansakt med effektivitet på ena sidan och revisionsrisk på den andra sidan. Å ena sidan vill revisorn utföra revisionen på ett kostnadseffektivt sätt samtidigt som denne vill utföra den tillräckligt noga så att ett felaktigt uttalande inte görs. Det finns alltså ett omvänt samband mellan revisionsrisk och väsentlighet. Desto lägre felmarginal, väsentlighetsnivå, läsarna av den finansiella informationen kan acceptera desto högre blir risken för revisorn (Carrington, 2010).

3.5.1 Revisionsrisk

Revisionsrisk kan delas in i tre olika delar: inneboende risk, kontrollrisk och upptäcktsrisk (Houston, Peters & Pratt, 1999). ISA konstaterar att inneboende risk och kontrollrisk är företagsrisker som existerar oberoende av revisionen. Därför nämner inte ISA mer än undantagsvis inneboende risk och kontrollrisk separat utan använder istället samlingsnamnet ”risker för väsentliga felaktigheter”

Inneboende risk

Inneboende risk definieras som risken att ett konto eller en transaktionsklass innehåller felaktigheter som kan vara väsentliga, individuellt eller summerade med andra felaktigheter i redovisningen, om ingen internkontroll hade funnits (Hayes et al., 2014).

ISA 200 p. A38 tar upp inneboende risk och konstaterar att: ”Inneboende risk är högre för vissa påståenden och berörda transaktioner än för andra. Det kan t.ex. vara högre för komplicerade beräkningar eller för konton som består av belopp som är härledda från uppskattningar i redovisningen med betydande osäkerhet i uppskattningen. Yttre omständigheter som ger upphov till affärsrisker kan också påverka inneboende risk. Exempel: Teknisk utveckling skulle kunna göra en viss produkt förlegad och därigenom leda till att lagret blir mer känsligt för övervärdering. Faktorer i företaget och dess miljö som berör flera eller samtliga transaktionsslag, konton eller upplysningar kan också påverka den inneboende risken för ett särskilt påstående. Exempel på

sådana faktorer är brist på tillräckligt rörelsekapital för att fortsätta verksamheten eller en vikande bransch som kännetecknas av ett stort antal konkurser.”

Det finns ett samband mellan inneboende risk och faktorer i företagens omgivning, så kallade affärsrisker. Det är sannolikt att de flesta affärsrisker på lång sikt kommer att ha en påverkan på redovisningen men det är inte säkert att alla affärsrisker kommer att bli inneboende risker i den bemärkelsen att de påverkar revisionsrisken. Ett exempel på en affärsrisk som inte har någon påverkan på revisionsrisken är svårighet för ett företag att rekrytera kvalificerad personal (Hayes et al., 2014).

Kontrollrisk

Kontrollrisk är risken att en felaktighet som skulle kunna förekomma på ett konto eller en transaktionsklass, som kan vara väsentliga individuellt eller summerade med andra felaktigheter i redovisningen, inte upptäcks av företagets interna kontroller och därmed inte justeras i tid (Houston et al, 1999). Den interna kontrollen blir därför en viktig komponent att granska under revisionen (Mayper, 1982).

Upptäcktsrisk

Risken att revisorns substansgranskning inte finner väsentliga fel som är inneboende i företagets redovisning och som inte har justerats av företagets interna kontroller kallas för upptäcktsrisk. Upptäcktsrisken består av två delar, urvalsrisk och icke urvalsrisk. Urvalsrisken är risken att revisorn drar en annan slutsats baserat på urvalet än han hade gjort om hela populationen testades. Med ett större urval minskar alltså urvalsrisken, men så länge inte hela populationen testas kvarstår alltid en del urvalsrisk. Har revisorn gjort ett statistiskt urval kan urvalsrisken dock räknas fram och revisorn kan göra ett uttalande om osäkerheten i slutsatsen. Delen av upptäcktsrisken som består av icke urvalsrisk är risken att revisorn vid sina granskningsåtgärder inte lyckas att upptäcka felen i redovisningen, även om en representativ population eller till och med hela populationen testas. Detta kan bero på att felaktiga granskningsmetoder har använts eller att revisorn har tolkat resultatet av granskningen felaktigt (Carrington, 2010; Houston et al, 1999).

Revisionsriskmodellen

Sambandet mellan de olika riskerna kan i korthet förklaras såhär:

$$\text{Revisionsrisk} = \text{Inneboende risk} * \text{Kontrollrisk} * \text{Upptäcktsrisk} \text{ (Houston et al, 1999)}$$

På grund av sambandet mellan de tre delarna av risk kan, i de fall där revisorn bedömer den inneboende risken och kontrollrisken som låga, alltså en högre upptäcktsrisk accepteras och inte lika mycket granskningsåtgärder behöver utföras. Detta på grund av att den total revisionsrisken då fortfarande blir låg. När inneboende risk och kontrollrisk bedöms som höga måste revisorn däremot göra mer en mer omfattande substansgranskning för att säkerställa att revisionsrisken hålls på en acceptabelt låg nivå (Porter et al., 2008). Sambandet illustreras i **Figur 1**.

		Revisorns bedömning av kontrollrisk		
		Hög	Medium	Låg
Revisorns bedömning av inneboende risk	Hög	Lägst	Lägre	Medium
	Medium	Lägre	Medium	Högre
	Låg	Medium	Högre	Högst

Figur 1. Sambandet mellan revisorers bedömning av inneboende risk och kontrollrisk och fastställandet av upptäcktsrisken (Carrington, 2010)

En lägre väsentlighetsnivå leder till att fler av felaktigheterna kommer att ses som väsentliga. Därav följer att ju lägre väsentlighetsnivå som väljs desto högre kommer revisorns bedömning av inneboende- och kontrollrisk att bli, varför en mer utförlig substansgranskning kommer att behövas. Dessutom betyder den lägre väsentlighetsnivån att revisorn måste vara extra försiktig för att se till att den inte överskrids, för att uppnå detta måste upptäcktsrisken sänkas genom ytterligare granskningsåtgärder. Det finns alltså en negativ korrelation mellan väsentlighet och revisionsrisk (Porter et al., 2008).

3.6 Reglering

Den externa revisionen i Sverige regleras genom bland annat aktiebolagslagen, revisorslagen och internationella revisionsstandarder, ISA (International Standards on Auditing) som ges ut

av IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board). Störst roll har ISA som ger tydligast riktlinjer och måste tillämpas på alla Svenska revisionsuppdrag som en del av god revisionsd i revisionslagen (SFS 1999:1079).

3.6.1 ISA 320

Den standard som huvudsakligen behandlar väsentlighetsbedömningar är ISA 320 "Väsentlighet vid planering och utförande av en revision". Standarden innehåller definitioner av de olika väsentlighetsbegreppen, riktlinjer för vilka bedömningar som måste göras och ett kapitel om tillämpning av standarden.

Standarden kräver att revisorn fastställer en övergripande väsentlighetsnivå samt en arbetsväsentlighet samt om så är tillämpligt, väsentlighetsnivåer för särskilda transaktionsslag, konton eller upplysningar (ISA 320, p. A2). Vid fastställandet av övergripande väsentlighetsnivå föreslås det att revisorn tillämpar en procentandel av ett valt referensvärde. Standarden ger exempel på ett par sådana referensvärden men ger ingen ytterligare vägledning kring vilka procentandelar som bör användas. Detta överlämnas istället till det professionella omdömet (ISA 320, p. A3). Arbetsväsentlighet skall sedan beräknas så att "[...] sannolikheten att för att summan av icke rättade och oupptäckta felaktigheter i de finansiella rapporterna ska överstiga väsentligheten för de finansiella rapporterna som helhet, minskas till en lämplig låg nivå.". Standarden kräver även att revisorn ska beakta icke kvantitativa väsentligheter och utforma granskningsåtgärder i syfte att upptäcka felaktigheter som skulle kunna vara väsentliga på grund av sin karaktär och inte storlek (ISA 320, p. 6).

4. Intervjuer

4.1 Revisor A

Bakgrund

Revisor A är en auktoriserad revisor i 40-års åldern. Han har arbetat med revision i nästan 20 år och arbetar på en revisionsbyrå där han arbetat i snart 10 år. För närvarande arbetar han framför allt med större uppdrag men har även en del mindre företag i sin portfölj. Han har erfarenhet av en stor mängd branscher och anser sig inte vara specialiserad på en eller ett fåtal branscher.

Syn på väsentlighet

Revisor A definierar väsentlighet som att när han sätter väsentlighetstalet så är det gränsen för när en extern läsare skulle ändra sitt beslut eller sin uppfattning om de finansiella rapporterna. Han menar att vad som är väsentligt kan vara väldigt subjektivt och att det kan bli ganska otydligt då det inte finns någon absolut metodik som man kan använda på alla bolag.

Bedömningsprocessen

Revisor A:s första kontakt med väsentlighet är i planeringsfasen av revisionen då han får in de preliminära räkenskaperna för att lägga nivån för revisionens omfattning. Vid denna tidpunkt, som oftast ligger på höstkanten för bolag med bokslut sista december, börjar väsentlighetsdiskussionen och ett preliminärt väsentlighetstal räknas ut.

Revisor A tittar här på en väldigt sammanvävd bild av bolaget, exempelvis hur balansräkningen och det egna kapitalet ser ut, vad som förändrats mot föregående år och om det tillkommit nya intressenter som påverkar bedömningen. Efter detta räknas en arbetsväsentlighet ut och sedan görs en bedömning av vilka konton som är väsentliga att granska. Formellt är det påskrivande revisor på Revisor A:s byrå som gör och i slutändan godkänner bedömningen men praktiskt så är det ofta en erfaren assistent som gör den initiala bedömningen. Han berättar att han definierar en erfaren assistent som någon som har i alla fall två års erfarenhet så att han eller hon har den förståelse för processen som krävs för att göra bedömningen.

Väsentlighetstal

Det första Revisor A gör när väsentlighetstalet skall sättas är att välja ut ett lämpligt referensvärde. Till sin hjälp har Revisor A ett revisionsprogram som hans byrå har utvecklat som ger

ett intervall för referensvärdets procentsats samt står för uträkningen och dokumentationen av processen. Revisor A påpekar att beräkningen må vara datoriserad men att bedömningen av vilket referensvärde och vilken procentsats inom intervallet som ska användas är helt upp till revisorn.

Tabell 2 ger en översikt över vilka referensvärden Revisor A använder och när varje referensvärde används. Strukturen på bolagets balans- och resultaträkning är en viktig faktor vid val av referensvärde. Han berättar att de intervall som de använder sig av i programmet förmodligen skiljer sig en del från de intervall som FAR rekommenderar men att det beror på att de utvecklas inom olika forum.

Tabell 2. Översikt över de referensvärden och intervall Revisor A använder

Referensvärde	När	Intervall
Intäkter	Bolag som inte genererar vinst men har starkt eget kapital	0,25-2 %
Resultat före skatt	Bolag med stadiga vinster och starkt eget kapital	3-10 %
Eget kapital	Vilande bolag eller kapitalbrist	3-5 %
Totala tillgångar	Finansiella bolag, fastighetsbolag eller annan investeringsverksamhet	0,25-2 %

Revisor A berättar att han genom att använda sig av byråns metodik tillämpar ISA i arbetet och att det först är vid osäkerheter vid bedömningen som det kan hända att han dyker ner i regelverket. Framför allt hanterar han dock osäkerhet genom utbyte med kollegor för att få ett andra utlåtande. Sådana situationer kan vara om referensvärdena spretar åt olika håll eller om det är kapitalbrist i företaget.

Under revisionens gång kan det hända att det uppstår situationer som kräver att väsentlighetstalet ses över och justeras berättar Revisor A. Detta kan bero på att verksamheten förändrats väldigt mycket efter den initiala bedömningen eller att preliminära nyckeltal visade sig vara fel. Revisor A berättar att det kan hända att man i situationer där man satt ett relativt lågt väsentlighetstal och det finns utrymme inom intervallet gör en omprövning då det finns fel som överstiger det ursprungliga väsentlighetstalet omprövar talet. Han diskuterar med en kollega för att se om det går att skriva en ren revisionsberättelse ändå. Han poängterar att det fortfarande sker

inom de riktmärken som finns men att “[...] den typen av omprövningar sker ju, så är ju verkligheten.”

Faktorer som påverkar väsentlighetstalet

Revisor A menar att det finns många olika faktorer som påverkar väsentlighetstalet och att det är olika för olika företag. Är företaget privatägt utan någon skuldsättning blir väsentlighetstalet högre. Ett noterat bolag, som är mer av ett riskuppdrag, gör att det blir större fokus på väsentlighet då det finns många intressenter i bilden och hänsyn måste tas till hur felaktigheter i redovisningen påverkar deras beslutsfattande.

Hur starkt det egna kapitalet är och huruvida man har haft lönsamhet historiskt är faktorer som påverkar både valet av referensvärde och nivån på det. Han säger att ett bolag han känner väl som har ett starkt kapital och bra lönsamhet generellt gör att han sätter ett ganska högt väsentlighetstal. Han tror dock att det ligger i de flesta revisorers natur att undvika att ha så höga väsentlighetstal som möjligt.

Ligger klienten precis på gränsen till att behöva upprätta en kontrollbalansräkning så lägger han väsentlighetsnivån så lågt som möjligt för att hitta fel som annars skulle kunna innebära att klienten tippas över. Revisor A berättar att han trots detta aldrig använder sig utav ett väsentlighetstal som är under 50 000 kr eftersom han knyter det till aktiekapitalet.

Arbetsväsentlighet

Väsentlighetstalet används sedan som bas för uträkning av arbetsväsentligheten. Denna arbetsväsentlighet använder han för att summan av de fel han inte hittar inte ska komma upp i det totala väsentliga felet, som en liten marginal. Arbetsväsentligheten lägger han mellan 60-80% av väsentlighetstalet. Det är alltså sedan denna väsentlighetsnivå som Revisor A använder sig av vid själva granskningen. Överskrider den totala mängden fel denna gräns kräver han rättningar för att inte behöva skriva en oren revisionsberättelse.

Faktorer som påverkar arbetsväsentligheten

Revisor A berättar att det först är vid beräkningen av arbetsväsentligheten han tar hänsyn till företagets risker. När han känner osäkerhet och därför vill granska mer än vanligt väljer han en lägre arbetsväsentlighet, där högriskbolag hamnar ner mot 60 % vilket ökar mängden granskning som är nödvändig. Ett företag med mindre risk och inga historiska fel kan däremot landa på en högre arbetsväsentlighet där byråstandarden för sådana företag är 75 %.

Vanliga risker som Revisor A beaktar är om det finns oerfaren personal på bolaget, hög personalomsättning eller huruvida det är en komplex verksamhet där han inte känner till så mycket om bolaget. Brister i den interna kontrollen är också något som ger en lägre arbetsväsentlighet. Revisor A berättar att han tror byrån de egentligen har som standard att använda sig av 60 % arbetsväsentlighet på deras nya uppdrag och att det således också påverkar.

Även arbetsväsentligheten kan förändras under revisionens gång. Om Revisor A upptäcker väldigt mycket fel på ett konto kan det indikera att det finns behov av mer granskning så att det inte finns liknande fel som går oupptäckta på andra konton. I en sådan situation kan det hända att han sänker arbetsväsentligheten.

Urval och allokering

Revisor A allokeringar inte arbetsväsentligheten ytterligare ner på kontonivå men han tittar på kontonas storlek relativt det övergripande väsentlighetstalet vid bedömning av konton att granska hårdare och urvalets storlek. Små konton får ett mindre urval när han statistiskt räknar ut granskningsurvalet. Den minsta granskningsinsatsen som görs vid revisionen är att stämma av att det finns specificerat vad som finns på varje konto och att förändringen mot föregående år är rimlig, detta på konton med väldigt låg risk. Det är inte bara storleken på en post som kan göra den väsentlig för Revisor A utan även postens natur.

Han menar att man rent fundamentalt kan komma fram till att exempelvis posterna aktier i dotterbolag eller kundfordringar har en högre risk än vad beloppsstorleken indikerar och att det är upp till det professionella omdömet att identifiera sådana poster. Aktier i dotterbolag är svårbedömt då en avkastningsberäkning måste göras för att räkna hem värdet på posten. Han ger även som exempel att kassa/bank generellt är en ganska stor post men då han kan kontrollera den ganska enkelt med ett engagemangsbesked från banken blir den ändå inte så väsentlig. Revisor A berättar att skatter och avgifter automatiskt får en betydligt lägre väsentlighetsnivå då aktiebolagslagen säger att revisorn skall anmärka på brister i hanteringen av dessa. Han tror att avsaknaden av ett väsentlighetskriterium för när en anmärkning skall göras leder till att revisorer gör rätt så olika bedömningar på de punkterna.

Professionellt omdöme

Revisor A anser att det professionella omdömet innebär att man med hjälp av erfarenhet kan göra bedömningar som andra personer med liknande erfarenheter skulle ligga i närheten av.

Han tycker att det professionella omdömet är väldigt viktigt för att kunna känna vilken väsentlighetsnivå han ska lägga sig på och vilket referensvärde han ska använda. Det gäller att han inte luras att sätta ett för högt väsentlighetstal för att behöva göra så lite som möjligt men samtidigt inte heller sätter en för låg nivå så att företaget blir överreviderat. Det professionella omdömet hjälper honom att balansera väsentlighet och risk. Revisor A berättar även att hans professionella omdöme oftast inte ifrågasätts men att ett område som kräver mer motivering är bedömningar kring skattefrågor.

4.2 Revisor B

Bakgrund

Revisor B är en auktoriserad revisor i 40-års åldern som jobbat med revision in mer än 25 år. Han har en stor bredd i sina uppdrag och har inte valt att specialisera sig inom någon speciell bransch eller företagsform.

Syn på väsentlighet

Revisor B definierar väsentlighet som den nivå när det totala felet får en omdömesgill läsare att fatta ett annorlunda beslut än han eller hon hade gjort om årsredovisningen hade varit korrekt. Om felet är större än väsentlighetstalet så påverkar det läsarens bedömning, det är grundbulten till väsentlighetstalet påstår Revisor B. Han förklarar att en omdömesgill läsare innebär att det måste vara en läsare med någorlunda kunskap om ekonomi och hur årsredovisningslagen är uppbyggd.

Revisor B tycker att väsentlighet är ett relativt tydligt teoretiskt begrepp, med utgångspunkt i ISA. Dock anser han trots att ISA är teoretiskt väldefinierat att tillämpningen i branschen blir otydlig då det inte finns några rätta svar. Som exempel nämner han en kurs han närvarat vid, där de cirka 50 deltagarna fick samma förutsättningar avseende ett teoretiskt företag. Trots de identiska förutsättningarna fick inga av deltagarna samma väsentlighetstal och spannet av väsentlighetstal som föreslogs var väldigt stort.

Bedömningsprocessen

Första kontakten med väsentlighetsbedömningar sker vid planeringsfasen av revisionen, när han lägger upp uppdraget, bestämmer vad som ska granskas och vilka poster han ska välja ut. Revisor B menar att det är idealt att börja prata med kunden inför nästa år så fort man avslutat tidigare års revision. Syftet med dessa samtal är att försöka ta reda på vad som kommer bli intressant följande år. Själva väsentlighetsdiskussionen sker ett par månader innan räkenskapsårets utgång, när planeringen inför årets revision börjar. Efter inledande samtal använder han sig av en metodik för att ta fram det övergripande väsentlighetstalet, arbetsväsentligheten och sedan ett antal beloppsgränser för bedömning av granskningsurval.

Revisor B berättar att det är vanligt att det är revisorsassistenterna som gör den första bedömningen, som de sedan tar med till planeringsmötet. Den preliminära bedömningen kan en assistent få göra direkt från första dagen på jobbet. Den bedömningen kontrolleras och diskuteras alltid med påskrivande revisor då han eller hon aldrig kan släppa ansvaret för bedömningen.

Väsentlighetstalet

För fastställande av väsentlighetstalet säger Revisor B att det första han gör är att titta på bolagets årsredovisning för att få en uppfattning om hur stort felet kan vara utan att bilden av bolaget förändras. Efter detta använder sig Revisor B av det revisionsprogram som byrån har köpt in för att sätta väsentlighetstalet. Programmet som byrån använder är ett av de allmänna revisionsprogrammen som finns på marknaden. Det tar automatiskt fram ett antal olika förslag till väsentlighetstal baserat på klientens finansiella information. Han förklarar att revisionsprogrammet själv föreslår referensvärden och intervall med lämpliga procenttal att tillämpa. **Tabell 3** visar de referensvärden och intervall som Revisor B brukar titta på. Med utgångspunkt i de 5 riktvärdena gör Revisor B sedan med hjälp av sin erfarenhet och sitt professionella omdöme en bedömning av korrekt väsentlighetstal för uppdraget. Han påpekar att det gäller att se helheten och inte bara fokusera på siffrorna. Revisor B har inte någon lägstanivå på väsentlighetstalet.

Tabell 3. Översikt över de referensvärden och intervall Revisor B använder

Referensvärde	Intervall
Eget kapital och obeskattade reserver	0-20%
Täckningsbidrag	3-5%
Täckningsbidrag föregående år	3-5%
Tillgångar	1-3%
Resultat efter finansnetto	3-7%

Revisor B påstår att revisorer generellt sett har en tendens att sätta för låga väsentlighetstal, något som framkommit vid kvalitetskontroller och när man lyssnar på teoretiker. Som revisor vill han att det ska vara rätt och han menar att det skyddar revisorerna att man har utrymme att höja väsentlighetstalet lite.

Han berättar att det ytterst sällan händer att väsentlighetstalet som fastställts under planeringsfasen av revisionen ändras under revisionens gång. Tillfällen där det skulle kunna förekomma är om klienten till exempel har bytt redovisningsekonom under årets gång och det nu finns mycket fler fel än under föregående år. Normalt sätt fångas dock sådana risker upp och väsentlighetsnivån man bestämmer sig för under planeringsfasen används rakt igenom. Revisor B är väldigt tydlig med att de underliggande skälen till en ändrad väsentlighetsnivå aldrig kan vara ekonomiska. Om Revisor B känner sig osäker angående sin väsentlighetsbedömning så försöker han att diskutera saken med någon kollega som har erfarenhet inom området. Han nämner också att revisionsbyrån har som regel att man inte lämnar en revisionsberättelse som avviker från standardutformningen utanför huset om den inte först har blivit avstämd med en kollega, på så sätt eliminerar de risken för fel.

Faktorer som påverkar väsentlighetstalet

Revisor B säger att det som påverkar väsentlighetsbedömningen mest är strukturen på balansräkningen respektive resultaträkningen. Man tittar på vilka poster som är mest väsentliga för det enskilda företaget. Vidare förklarar han att intern kontroll har en väldigt stor betydelse för hur väsentlighetstalet sätts. Om revisorn känner till att företaget har bristfällig intern kontroll, det kan till exempel röra sig om att det finns många bokföringsorder vid slutet av året, traditionellt väldigt många fel eller dåliga rutiner, så blir väsentlighetstalet lägre. Revisor B berättar också att när det rör sig om nya klienter som revisionsbyrån inte har någon kännedom om blir väsentlighetstalet lägre tills man kan konstatera någonting om företagets interna kontroller.

Klientens bransch har även den påverkan på väsentlighetstalet. Som exempel på en bransch där väsentlighetstalet blir lägre nämner han restaurangbranschen. Anledningen till att väsentlighetstalet blir lägre i denna bransch förklarar han beror på den stora mängden kontanthantering som förekommer. I kontrast har bilbranschen generellt högre väsentlighetstal då inga kontanter hanteras utan betalningar sker direkt via banken. Vad gäller hur bedömningen av risk påverkar väsentlighetstalet säger Revisor B att ju högre risk desto lägre blir den övergripande väsentligheten.

Som en typsituation där ett lägre väsentlighetstal är befogat nämner Revisor B om det egna kapitalet i bolaget nästan är förbrukat, det vill säga om det finns en risk att klienten kan behöva upprätta en kontrollbalansräkning. Vidare berättar Revisor B att väsentliga brister i de interna kontrollerna också leder till lägre väsentlighetstal. Han nämner att om de interna kontrollerna

är bristfälliga kan man inte förlita sig lika mycket på analytisk granskning och filtrera bort stora delar, utan man måste istället göra mer substansgranskning, det vill säga att man måste gå ner och kolla på nästan varje konto och transaktion. Denna ökade substansgranskning leder till att man måste använda lägre väsentlighetstal. Revisor B nämner att en typsituation där ett högre väsentlighetstal används är när klientföretaget har väldigt god kontroll och att revisorn har god kännedom om klienten.

Arbetsväsentlighet

Efter att det övergripande väsentlighetstalet har räknats ut används 75 % av den övergripande väsentligheten som det värde han faktiskt utgår ifrån vid granskningen. Detta belopp kallas arbetsväsentlighet. Syftet med detta är att han får en viss säkerhetsmarginal. Fel som han finner mellan arbetsväsentligheten och den övergripande väsentligheten anmärks till kunden så att revisorn kan behålla sin säkerhetsmarginal men påverkar normalt inte revisionsberättelsen. Arbetsväsentligheten påverkas inte av företaget utan han använder alltid 75 % på alla uppdrag.

Urval och allokering

När det övergripande väsentlighetstalet och arbetsväsentligheten är fastställda räknar revisionsprogrammet ut ett antal urvalsbelopp. En preliminär gräns för vilken storlek en balanspost bör ha för att granskas, ett belopp som alla transaktioner som överstiger inkluderas i urvalet och ett belopp som inga belopp som understiger normalt kommer med i urvalet.

Revisor B nämner att intäkter är en post som nästan alltid är väsentlig och granskas djupare. Poster kan också vara väsentliga på grund av sin natur och inte sin storlek, till exempel om det finns ett lån mellan ett aktiebolag och ägare, även om det bara skulle röra sig om 100 kronor så kommer den posten att bli väsentlig. Interimsposter där det ofta rör sig om beräkningar, så om exempelvis upplupna intäkter och pågående arbeten, granskas också oftast hårdare och bedöms vara mer riskfyllda. Revisor B säger att man måste ta ställning till både om kunden har behandlat posten rätt och i fall det finns någon förlustrisk i posten. För att jämföra berättar han att kassa/bank är ett konto som bara behöver stämmas av med hjälp av ett engagemangsbesked från banken. Däremot måste man vid kontroll av pågående arbeten titta på avtalet, kontrollera hur långt de har kommit i projektet, hur mycket resurser som har lagts ner och så vidare.

Professionellt omdöme

Revisor B definierar det professionella omdömet som revisorns samlade praktiska erfarenhet, han berättar att en revisor som precis har börjat jobba och en revisor som likt honom själv jobbat väldigt länge gör väldigt annorlunda bedömningar. Han säger att det är svårt att berätta vad det professionella omdömet egentligen innebär men han förklarar att det är en känsla man har i kroppen.

För att kunna göra en effektiv revision förklarar Revisor B att det professionella omdömet är av yttersta vikt. Det handlar om att göra urval ur en massa och sedan kunna uttala sig om detta, precis som det står i revisionsberättelsen. Därför är det viktigt att man har tidigare erfarenhet, att man har varit med i branschen, att man har granskat pågående arbeten och så vidare. Det handlar om att veta vilka de vanligaste felen brukar vara och var riskerna finns, på så vis kan man veta vad man bör granska berättar han. Revisor B berättar att det är vid det slutgiltiga fastställandet som högst krav sätts på det professionella omdömet. De tidigare stegen i fastställandet är ju bara mekaniska beräkningar. Han understryker än en gång att det handlar om att väsentlighetstalet ska kännas rätt, något som vaskas fram med tiden. Vidare berättar han att det tillfället då det ställs högst krav på revisorns motivering och dokumentation är när han väljer att frågå de intervall som byrån rekommenderat.

4.3 Revisor C

Bakgrund

Revisor C är en auktoriserad revisor i 30-års åldern. Han har arbetat med revision i 7 år och är sedan några år tillbaka auktoriserad. Han har tidigare arbetat med ett brett spektrum av företag men arbetar för närvarande framförallt med industri- och fastighetsföretag.

Syn på väsentlighet

Revisor C delar upp definitionen av väsentlighet i två delar. Dels utifrån helikopterperspektivet, där väsentlighet bedöms utifrån de externa intressenternas perspektiv, vad som är väsentliga felaktigheter för dem som hade ändrat deras beslutsfattande, och dels utifrån en intern syn på väsentlighet under själva revisionsprocessen. Han berättar att väsentlighetstalet fastställs utifrån det externa perspektivet medan väsentligheten på detaljnivå endast påverkar det interna arbetet. Han tycker att väsentlighet i sig är väldefinierat då det tydligt framgår i ISA vad det innebär men att tillämpningen varierar beroende på den referensram som varje revisor har.

Bedömningsprocessen

Revisor C:s första kontakt med väsentlighet är i inledningen av revisionsprocessen där han först gör en översiktlig bedömning av företaget. Denna inkluderar en genomgång av den översiktliga strukturen på bolaget, ägarförhållanden och rutiner. Efter detta påbörjas revisionsprocessen där han har hjälp av en byråspecifik metodik. Han berättar att det är en metodik som finns i ett av byrån egenutvecklat datorprogram som är baserat på ISA och som används internationellt. Han säger att trots att programmet är en viktig del i väsentlighetsbedömningarna är det fortfarande upp till revisorn att ta ställning till om de föreslagna intervallen är rimliga eller inte. Han tror att utan mallar som den han har hade revisorer landat väldigt långt ifrån varandra vid väsentlighetsbedömningar. Med hjälp av metodiken tar han fram fyra nivåer av väsentlighetstal som baseras på ISA. Han börjar med att sätta väsentlighetstalet utifrån det externa perspektivet. Efter detta bedöms arbetsväsentligheten där interna faktorer beaktas innan noteringsgräns och slutligen särskilda poster som kräver extra granskning bestäms. Revisor C berättar att det normalt är revisorsassistenter som gör en första bedömning men att de alltid stämmer av med påskrivande revisor. Det är alltid den påskrivande revisorn som i slutet bestämmer var nivån läggs innan granskningen går vidare.

Väsentlighetstalet

Med utgångspunkt i metodiken sätter han den övergripande väsentligheten utifrån det externa perspektivet, det vill säga när han anser att användarna av årsredovisningen kommer att påverkas av att beslut och siffror skulle vara fel i själva årsredovisningen. När han fattar ett beslut om den övergripande väsentligheten gör han ett antal antaganden om klienten. Han förutsätter att företagsledningen har god kännedom om sin verksamhet och god kännedom om siffrorna. Han säger att han måste utgå ifrån dessa antagande för att kunna sätta den övergripande väsentligheten.

På revisionsbyrån har de 5 referensvärde enligt den internationella byråstandarden och ett referensvärde som är speciellt för Sverige, justerat eget kapital. Revisor C säger att det är den unika branschen som påverkar vilket referensvärde man väljer. Det gäller att hitta ett referensvärde som är stabilt över tiden, för att undvika volatilitet i väsentlighetstalet. Han nämner till exempel att för fastighetsbolag med väldigt tunga balansräkningar använder han ofta totala tillgångar, medan han för bolag med stabil utveckling av sin nettoomsättning väljer det som referensvärde istället. Revisor C berättar att han personligen använder sig uteslutande av två referensvärden, totala tillgångar och nettoomsättning, på grund av att de lämpar sig bra till de branscher han jobbar mest inom. **Tabell 4** illustrerar intervallen Revisor C använder sig av och när han väljer referensvärdena. Revisor C har inte något minimibelopp för väsentlighetstalet.

Tabell 4. Översikt över de referensvärden och intervall Revisor C använder

Referensvärde	När	Intervall
Totala tillgångar	Bolag med tung balansräkning ex fastighetsbolag, investment m.fl.	0,5-2 %
Nettoomsättning	Bolag ofta med nollresultat exempelvis programvaruföretag m.fl.	0,5-2 %

Revisor C berättar att det kan hända att väsentlighetstalet justeras under revisionens gång om han märker att han har gjort en felaktig bedömning av förutsättningarna. Han påpekar att det kan bli problem om man märker att man behöver använda ett lägre väsentlighetstal än vad man har planerat, då väsentlighetstalet ligger till grund för hela planeringen av revisionsprocessen. Han säger att man i värsta fall får åka ut till kunden igen och göra ytterligare kontroller. Om Revisor C stöter på osäkerhet i sin bedömning så går han till en kollega med den specifika kunskapen, eller alternativt ansvarig revisor om han är granskningsledare.

Faktorer som påverkar väsentlighetstalet

Vid bedömning av det övergripande väsentlighetstalet tittar Revisor C på de externa förutsättningarna. Interna faktorer och risker beaktas först vid bedömning av arbetsväsentligheten.

Ett antal faktorer påverkar huruvida Revisor C lägger sig högt, lågt eller utanför intervallet.

Om ett företag är väldigt lågt belånat och har en väldigt koncentrerad ägarkrets så tenderar väsentlighetstalet att bli högre. Revisor C förklarar att detta beror på att de externa riskerna för företaget är lägre än om de hade haft en hög belåningsgrad och en vid spridd ägarkrets. Revisor C berättar att bolagets storlek i sig inte har någon påverkan på väsentlighetstalets relativa storlek, utan det påverkar bara indirekt genom att ägarkretsen kan bli mer spridd. Han påpekar att det kan bli väldigt stora skillnader i revisionen beroende på vilken procentsats man väljer att använda sig av.

Revisor C påpekar att när han avviker från modellerna och mallarna som företaget har är det väldigt viktigt att han motiverar varför han gjorde det. Han berättar att typexemplet är ett bolag som går dåligt, där det övergripande väsentlighetstalet blir väldigt lågt, men han kan anse att poster under en viss nivå ändå inte påverkar uttalandet då kan det ibland hända att han motiverar upp väsentlighetstalet. Revisor C tror att det i branschen sätts stort fokus på lönsamhet. Han säger att han tror att revisorer kanske ibland väljer att motivera upp väsentlighetstalet så att det ska bli lönsamt att genomföra revisioner av små företag. Samtidigt påpekar han att lönsamhet inte får beaktas i bedömningen. Han förklarar att man för små företag antingen måste välj att tacka nej till att revidera dem eller välja ett högre väsentlighetstal så att revisionen blir lönsam.

Arbetsväsentlighet

Efter att Revisor C har räknat ut det övergripande väsentlighetstalet räknar han ut arbetsväsentligheten för revisionen. Detta för att justera ner väsentlighetstalet beroende på vilken risk han bedömer finns i företaget. Denna nivå används sedan vid granskningsarbetet och används när han bedömer om han kan skriva en ren revisionsberättelse. Riktvärdena för arbetsväsentligheten utgör 50-80 % av den övergripande väsentligheten och var i intervallet han hamnar beror helt på hans bedömning av företaget.

Faktorer som påverkar arbetsväsentligheten

Revisor C berättar att det är vid bedömningen av arbetsväsentligheten som de interna riskerna i företaget tas i beaktning. Medan två ur ett externt perspektiv jämförbara företag troligtvis får ungefär samma övergripande väsentlighetstal kan arbetsväsentligheten skilja sig väldigt mycket beroende på deras interna förutsättningar.

Han berättar att han har ett frågepaket bestående av 10-15 frågor som han ställer sig för att bedöma de interna förhållandena i företaget. En viktig faktor vid denna bedömning är den interna kontrollen. Om det finns dålig intern kontroll så blir arbetsväsentligheten lägre medan ett företag med god intern kontroll får en högre arbetsväsentlighet. Andra viktiga faktorer som han tittar på är om det historiskt har varit mycket fel i boksluten, antalet transaktioner i företaget, hur transparenta bolaget är och kompetensen hos redovisningspersonalen. Om företaget är en ny eller gammal klient är också något som också påverkar arbetsväsentligheten, eftersom han då har mindre kunskap om både branschen och bolaget i sig. Han nämner också att företagets bransch är något som skulle kunna påverka arbetsväsentligheten. Utan att vilja nämna några specifika branscher så säger han att branscher med mycket kassahantering är generellt mer utsatta för fusk vilket gör det svårare att göra kontroller. Han säger att bedömningen av arbetsväsentligheten är något som kräver branschspecifika kunskaper.

Urval och allokering

För att begränsa mängden granskningsarbete använder sig Revisor C av en noteringsgräns som utgör 1-2% av det övergripande väsentlighetsbeloppet. Den innebär att han inte granskar konton som understiger gränsen och fel i dessa noteras således inte heller. Detta är för att det är belopp som anses vara irrelevanta för kunden. Fel som upptäcks men understiger noteringsgränsen kan det ända hända att han rapporterar till den som är ansvarig för redovisningen så att de kan undvikas i framtiden, som en del i återkopplingen av revisionen. Revisor C berättar att det som styr hur hög noteringsgränsen blir i förhållande till väsentlighetstalet påverkas av företagets interna kontroll.

Revisor C berättar att en del i deras väsentlighetsbedömning som har uppkommit på grund av ISA är bedömningen av särskilda konton. Det innebär att det finns utrymme att titta på specifika transaktioner utan att de innefattas i den övergripande bedömningen. Han nämner att poster som man brukar granska noggrannare är de som är av principiell betydelse, så som transaktioner

med närstående. Fel som hittas på de särskilt granskade kontona föranleder normalt en diskussion med kunden. Han säger att poster som innehåller många transaktioner och stora belopp alltid granskas hårdare. Det är nästan alltid intäkter, då de oftast utgör den viktigaste delen i bolaget och dessutom ofta innehåller väldigt många transaktioner, vilket gör att posten har en högre risk för fel. Motsvarande kan det inom vissa branscher vara i varuinköpsposterna och återigen betonar han vikten av revisorns branschkunskap vid dessa bedömningar.

Professionellt omdöme

Revisor C berättar att det professionella omdömet är baserat på den erfarenhet och referensram som han samlat på sig som revisor. Han har verktyg och mallar för hur revisionen ska utföras men i slutändan måste han ändå bedöma huruvida mallen är rätt eller fel, det vill säga om verktyget föreslår ett väsentlighetstal men hans magkänsla, hans professionella omdöme säger något helt annat då är det omdömet.

Han menar att det professionella omdömet är jätteviktigt, framför allt för att kunna hantera företag som avviker från standardsituationerna, exempelvis vid revision av läkemedelsföretag som kan gå långa perioder utan vinst eller fastighetsbolag där tunga balansposter kan behöva justeras bort för att få ett lägre väsentlighetstal. Även på andra hållet kan justeringar vara nödvändiga om väsentlighetstalet är alldeles för lågt för att slippa “[...] sitta och granska varje faktura i en vecka, det är ju inte försvarbart rent kostnadsmässigt att göra.”. Revisor C tycker att det professionella omdömet är viktigast vid bedömningen av det övergripande väsentlighetstalet eftersom den ligger till grund för de övriga tre nivåerna; arbetsväsentlighet, noteringsgräns och särskilda poster. Gör han fel i den bedömningen slår det tillbaka på varje steg.

4.4 Revisor D

Bakgrund

Revisor D är en auktoriserad revisor i 30-års åldern. Han har arbetat med revision i drygt 10 år och arbetar för närvarande på den revisionsbyrå där han började efter sina universitetsstudier. Revisor D arbetar med många olika sorters bolag i alla storlekar men med lite större inriktning mot tillverkande- och fastighetsbolag.

Syn på väsentlighet

Revisor D berättar att ett väsentligt fel för honom är ett fel som är så pass stort att en oberoende person som tittar på redovisningen hade tagit ett annat beslut om denne hade vetat om felet. Han berättar att en oberoende person kan vara allt från banker till aktieägare men att han inte räknar med att denne har speciellt mycket kunskap om redovisning eller revision. Problemet är att alla intressenter är olika och det då gäller att hitta en generell uppfattning kring vad som är väsentligt.

I teorin tror Revisor D att väsentlighet anses vara ett överlag väldefinierat begrepp men att det samtidigt blir väldigt otydligt och bör vara otydligt vid den praktiska appliceringen då två på utsidan lika bolag kan styras på helt olika sätt och därför behöva två helt olika väsentlighetsnivåer.

Bedömningsprocessen

Revisor D stöter först på väsentlighet i planeringsfasen som vid ett normalt bokslut ofta påbörjas någon gång mitt på året. Han börjar då med att se över andra kvartalets siffror för att göra en inledande bedömning av företaget och vid gamla uppdrag diskuteras vilka förändringar som har skett från förra året. Efter det bedöms den initiala väsentlighetsnivån där ett övergripande väsentlighetstal tas fram som sedan används i den löpande revisionen. Väsentlighetstalet tar han sedan hjälp av vid bedömningen av vilka poster som är väsentliga och därför kräver granskningsåtgärder. Revisor D berättar att han är med och bedömer väsentlighet i sitt dagliga arbete och att juniora revisorer får ta del av detta arbete ganska omedelbart. Däremot krävs det att de har arbetat 3-5 år ungefär innan de själva får börja göra själva beräkningarna för väsentligheten, något som är kopplat till vikten av erfarenhet.

Väsentlighetstalet

Vid uträkandet av det övergripande väsentlighetstalet använder Revisor D en internationell metodik utvecklad av byrån han arbetar på. Metodiken består av färdiga mallar för beräkning av väsentlighetstalet, med grund i ISA. Dessa mallar finns i Excel där ett intervall för varje referensvärde är föreslaget. Han börjar oftast med att ta fram två eller tre referensvärden som han sedan med hjälp av föreslagna intervall i metodiken väljer ut lämpliga procenttal till. Dessa uträknade belopp ställer han sedan i relation till varandra för att se att de ligger någorlunda nära varandra samtidigt som han gör en professionell bedömning av andra påverkande faktorer, för att slutligen sätta det övergripande väsentlighetstalet. Han menar att det som oftast händer är att han tar det säkra före det osäkra och lägger sig lite lägre snarare än lite högre. Om han avviker från intervallen så är det alltid för att sätta ett lägre väsentlighetstal då det är mycket svårt att försvara valet av ett högt väsentlighetstal vid eventuellt intern revision.

Tabell 5 illustrerar ett par referensvärden som Revisor D använder sig av. Det referensvärde som Revisor D oftast försöker använda är resultat före skatt. Detta eftersom det oftast är väldigt väsentligt för intressenter, exempelvis börsanalytiker som ofta utgår ifrån resultat och förväntningar på resultat. Han påpekar dock att valet av referensvärde är väldigt mycket beroende av vad det är för typ av företag som revideras och att flera referensvärden ställs i relation till varandra. Exempelvis kan ett företag som uppvisar negativa resultat inte använda sig av resultat före skatt utan i sådana fall kanske han använder sig av omsättning, balansomslutning eller eget kapital. För fastighetsbolag använder han sig ofta av eget kapital och för tillverkande bolag omsättning som referensvärde. Det är också viktigt för honom att referensvärdet ligger relativt stabilt mellan åren. Revisor D berättar att han oftast har en ganska transparent diskussion kring väsentlighetsnivån med klienter för att minska förväntningsgapet men att han undviker att diskutera det i förhand. Revisor D har inte någon minimigräns för hur lågt väsentlighetstalet kan vara eftersom han har en sådan stor bredd på kunder och bedömningen måste ske individuellt. Revisor D påpekar att även om han har intervall till sin hjälp vid bedömningen så kompletteras beräkningarna ganska mycket med magkänsla och erfarenhet och att det alltid är en balansgång mellan revisionsrisk och effektivitet i slutändan.

Tabell 5. Översikt över de referensvärden och intervall Revisor D använder

Referensvärde	När	Intervall
Resultat före skatt	Primärt referensvärde, används oftast	5-10 %
Omsättning	Tillverkande bolag	0,8-3 %
Balansomslutning	Fastighetsbolag	Professionellt omdöme, inget intervall
Eget kapital	Fastighetsbolag	0-3 %

När Revisor D räknar på referensvärdena använder han sig av både siffror från årsredovisningen eller från företagets budgetar. För att han ska använda sig av budgetar kräver han att kunden har en god intern kontroll och ett bra budgetarbete för att kunna förlita sig på budgetarnas precision.

Revisor D berättar även att väsentlighetstalet mycket väl kan komma att justeras under revisionens gång. Detta sker när förändringar uppstår, exempelvis om resultatet har rört sig mot det bättre eller sämre när årsredovisningen tas fram. Vid osäkerhet kring lämplig väsentlighetsnivå diskuterar Revisor D situationen med kollegor och påskrivande partner. Han menar att detta är viktigt då en felaktig väsentlighetsnivå inte bara är en risk för revisorn utan även för byrån som helhet. “[...] badwill är väl det sista man vill ha i denna bransch, så man utsätter sig inte för risk i onödan.

Faktorer som påverkar väsentlighetstalet

Vid bedömningen av väsentlighetstalet tar Revisor D inte bara hänsyn till de rekommenderade intervallen som metodiken erbjuder, utan även andra faktorer som påverkar nivån som sätts. Några av de viktigaste faktorerna är enligt honom bolagets interna kontroll, kompetensen hos ekonomiavdelningen men även VD, styrelse och ledning samt företagets historik. Ett företag med en historik fylld med felaktigheter får som följd ett lägre väsentlighetstal. Han berättar att även branschen är något han tar i beaktning vid bedömningen. Vissa branscher som t.ex. frisörer, taxi och restauranger är tuffare och mer drabbade av bedrägeri. Kontanthantering och möjligheten att lättare mörka intäkter är en orsak, något som tack vare Skatteverkets kontantregler dock har blivit bättre, men fortfarande finns det branscher med större risker.

Revisor D berättar även att väsentlighetstalet oftast sätts lägre vid nya uppdrag eftersom det är svårt att dra några slutsatser kring en ny klients interna kontroll, personal och historik. För att

få en bättre inledande förståelse brukar han prata med den tidigare bolagsrevisorn. Dock diskuteras aldrig vilken väsentlighetsnivå som använts tidigare utan detta blir hans egen bedömning.

Arbetsväsentlighet

Revisor D räknar inte ut någon ytterligare väsentlighetsnivå eller arbetsväsentlighet efter att väsentlighetstalet har räknats ut. I de fall där han vill skydda sig från högre risk tar han istället extra stickprov för att vara på den säkra sidan.

Urval och allokering

Revisor D använder sig inte utav någon allokering av väsentlighetstalet när det väl är uträknat. Dock använder han sig av själva väsentlighetstalet vid genomgången av årsredovisningens poster för att avgöra om posten innebär någon monetär risk, om den är väsentlig till storleken. Ett vanligt exempel är anläggningstillgångar som kan vara relativt riskfria om de är nya, avskrivningarna ligger i ett bra datasystem och marknadspriserna är höga men ändå behöver granskas på grund av deras storlek.

Poster kan även om de rent storleksmässigt inte är väsentliga ändå vara väsentliga för Revisor D. Detta är poster som har inneboende risk på grund av sin natur. Det är alltså både väsentlighet och risk som han utgår ifrån vid bedömning av konton. Typiska poster som alltid är väsentligt oavsett storlek är skatter och avgifter, detta då revisorn enligt lag måste uttala sig om huruvida bolaget har betalat sina skatter och avgifter sent. Revisor D berättar att det är väldigt olika vilka poster som bedöms vara väsentliga och beror helt och hållet på vad det är för bolag. Typrisker för ett tillverkande bolag är oftast omsättning, varulager och kundfordringar.

Professionellt omdöme

Revisor D definierar det professionella omdömet som summan av ens kompetens och historik både i arbetet som revisor och i allmänhet som man utgår ifrån vid uttalanden. Han tycker att det professionella omdömet är väldigt viktigt vid väsentlighetsbedömningar då man måste ha en ganska bra erfarenhet för att kunna ha en magkänsla kring var rätt nivå ligger. Han tycker att det är den slutliga bedömningen av väsentlighetstalet som ställer högst krav på det professionella omdömet. Han har ju rent tekniska beräkningar berättar han men det krävs en god erfarenhet och kompetens för att kunna avgöra om den uträknade nivån är rimlig eller inte. Beräkningarna tar ju inte hänsyn till hur olika faktorer som intern kontroll eller kompetens ser ut i det specifika bolaget.

4.5 Revisor E

Bakgrund

Revisor E, som är en auktoriserad revisor i 30-års åldern, jobbar sedan 10 år tillbaka på en revisionsbyrå där han började direkt efter sin examen. Han jobbar sedan en lång tid med mindre och medelstora bolag inom en mängd olika branscher. Sedan två år tillbaka har han också börjat jobba med uppdrag som involverar USGAAP.

Syn på väsentlighet

Revisor E definierar väsentlighet som ett fel som får den som läser rapporten att göra en felaktig bedömning av bolaget. Han berättar att när han skriver revisionsberättelsen så intygar han att den finansiella rapporten är fri från väsentliga fel, vilket gör att bedömningen av vad som kan få en läsare att göra en felaktig bedömning kärnan i hela revisionen.

Han berättar att han tycker att begreppet är väldigt väldefinierat när man läser om det, men att det är väldigt svårt att praktisera då det hela tiden står till revisorns egna bedömningar. Han säger att det är ett ämne som ofta diskuteras med kollegorna, oftast utan att komma fram till några definitiva svar då det i slutändan alltid står till revisorns förmåga att bedöma bolaget.

Bedömningsprocessen

Väsentlighetsbedömningsprocessen börjar redan första gången han träffar kunden. Det handlar om att identifiera personen och bedöma hans integritet, hans erfarenhet av att driva verksamheten samt att börja fundera kring var det kan bli fel i den specifika verksamheten. För ett befintligt uppdrag blir den första kontakten med väsentlighetsbegreppet vid planeringsmötet för revisionen. Om klienten har bokslutsdatum sista december så sker planeringsmötet någon gång i mars/april. Vid mötet diskuterar han med klienten om vad som har hänt i verksamheten under året och vad som kommer att hända framöver.

Revisor E berättar också att om han har kontakt med klienten innan planeringsmötet är detta också något som påverkar hans bedömning. Han understryker att det är en levande bedömning som påverkas av all information han samlar på sig under året, inte bara om bolaget men kanske även om konkurrenter och om branschen i stort. Han berättar att det som revisor är viktigt att vara öppen och ta till sig information om både bolaget och marknaden.

Det första steget som Revisor E tar i väsentlighetsbedömningsprocessen är att skaffa sig kunskap om branschen och bolaget. Han börjar med att titta på balansräkningen och resultaträkningen för att se var riskerna finns. Det handlar om att identifiera vad som är väsentligt för bolaget, ett litet ägarbolag kanske inte har som syfte att någon vinst generera vinst och då blir detta givetvis ett dåligt mått att titta på.

Vid bedömningen har han hjälp av byråns metodik samt det revisionsprogram som byrån har utvecklat. Den som gör den första väsentlighetsbedömningen är en revisionsmedarbetare i teamet. Han eller hon har kanske något års erfarenhet och utgår från tidigare års bedömningar, plockar in ny information och gör en bedömning baserat på det. Efter det tittar ansvarig revisor på bedömningen och han eller hon tar i beaktning ytterligare information och erfarenhet som denne har, i ett större team förekommer normalt också ytterligare en diskussion med en partner för att fastställa bedömningen.

Efter att väsentlighetstalet är fastställt räknar Revisor E ut tolerabelt fel, det vill säga den nivå av upptäckta och icke rättade fel han kan acceptera vid revisionen. Därefter allokeras väsentlighetstalet ut på olika klassificeringsnivåer och ett tröskelvärde räknas ut baserat på väsentlighetstalet.

Väsentlighetstalet

Revisor E berättar att han vid fastställande av väsentlighetstalet fokuserar på att försöka identifiera vad det är som är väsentligt i det specifika bolagets verksamhet. Han använder sedan denna post som en utgångspunkt för sin bedömning. Han förklarar att det absolut vanligast referensvärdet han använder sig av är resultat före skatt, om det inte skulle visa sig vara ett olämpligt referensvärde med tanke på företagets verksamhet. Några andra kriterier som är vanliga att han tittar på är kostnadsmassan, eget kapital, tillgångsmassan eller intäkterna.

Det är däremot inte alltid det går att hitta ett lämpligt referensvärde för uträkning av väsentlighetstalet, till exempel om bolaget har en väldigt annorlunda struktur på balans- och resultaträkningen. Revisor E förklarar att han då inte är bunden att hitta ett lämpligt referensvärde att använda som bas utan istället kan använda sig till exempel historik, branschkunskap eller diskussioner med en kollega för att komma fram till ett lämpligt väsentlighetstal. Själva väsentlighetsbedömningsprocessen diskuteras inte med kunden då de inte överhuvudtaget ska veta vilket väsentlighetstal han använder.

Han påpekar också att väsentlighetsnivån är någonting som hela tiden omprövas, så fort han får in ny information som skulle kunna påverka bedömningen har han möjlighet att ändra väsentlighetsnivån om han tycker att det finns skäl för det. Anledningen till att väsentlighetsnivån kan komma att omprövas under hela revisionens gång är att den är så pass central i revisionen. Om han känner sig osäker vad gäller väsentlighetsbedömningen så är den enda lösningen att hämta in mer kunskap. Ett bra sätt att göra det är genom att diskutera frågan med kollegor som har erfarenhet inom branschen. Det händer ofta att han går in och tittar i ISA i samband med att väsentlighet diskuteras. Han nämner också att så fort han känner sig osäker sjunker väsentlighetstalet direkt till följd av detta.

Faktorer som påverkar väsentlighetstalet

Vilka faktorer som påverkar väsentlighetsbedömningen är väldigt verksamhetsspecifikt berättar Revisor E. Han säger att en utgångspunkt är intressentmodellen, det vill säga att han tittar på vilka intressenter som finns runt bolaget och om någon av dessa pressar bolaget. Han nämner att ett börsbolag kanske har ett visst mått som de lever på när de presenterar information för marknaden, då blir det en jätteviktig aspekt i bedömningen. Enligt Revisor E är bedömningen av risk är väldigt avgörande för bedömningen av väsentlighet. Detta på grund av att bedömningen av risk kommer att påverka alla de andra faktorerna. För en ny klient sätter Revisor E väsentlighetstalet lägre då bristen på kunskap om bolaget gör att risken blir högre. Han påpekar också att det kan finnas många andra aspekter som skulle kunna påverka hans väsentlighetsbedömning och att det gäller att se helheten och veta vad som är viktigt för branschen.

Arbetsväsentlighet

Revisor E berättar att han istället för arbetsväsentlighet kallar begreppet tolerabelt fel. Summan av upptäckta och icke rättade fel jämförs med nivån på tolerabelt fel för att avgöra ifall han kan skriva en ren revisionsberättelse eller måste be klienten att ändra något i redovisningen. Det tolerabla felet räknas ut som en procentsats av den övergripande väsentligheten.

Faktorer som påverkar arbetsväsentligheten

Det är företagets interna faktorer som påverkar vilken nivå han bedömer att det tolerabla felet bör bestämmas till. Faktorer som han tittar på är integriteten i företagsledningen, bolagets historik, det vill säga om det historiskt har funnits mycket fel i bolaget, hur de interna processerna ser ut och hur bra den interna kontrollen fungerar. Andra faktorer som påverkar enligt Revisor

E är komplexiteten i och antalet transaktioner, risken för förskingring och antalet och storleken på bedömningsposterna i den finansiella rapporten.

Som ett exempel på en situation där han använder sig av en låg arbetsväsentlighet så berättar han att det är om företag där man ser att rutinerna inte fungerar, om han är osäker på företagsledningens integritet och om de har ett komplext IT-system. Tvärt om kan han använda sig av en högre arbetsväsentlighet i ett bolag där han har kartlagt processerna och sett att kontrollerna fungerar.

Urval och allokering

Allokering av väsentlighet gör Revisor E på så sätt att han på klassificeringsnivå allokerar ut en procent av det övergripande väsentlighetstalet till varje post i årsredovisningen. Baserat på väsentlighetstalet räknar han också ut ett tröskelvärde, transaktioner som faller under detta värde tittar han inte alls på. Tröskelvärdet räknas ut som ett antal procent av den övergripande väsentligheten och är ytterligare en bedömning som revisorn måste göra då det bestäms inom ett intervall.

De poster som han tittar mest på är de som innefattar bedömningar eller höga transaktionsflöden på grund av att dessa är mer riskfyllda. I balansräkningen rör det sig ofta om värderingen av olika finansiella instrument, till exempel goodwill och andelar i dotterbolag men också poster som inkurans av lager eller reserveringar i samband med uppsägningar. I resultaträkningen rör det sig oftast om intäkter eftersom bolaget kan ha ett intresse av att visa högre intäkter mot marknaden eller att säljarna kan ha ett intresse av att visa så hög försäljning som möjligt för att öka sin bonus. Han säger att det ofta är i ovannämnda poster som man också hittar väsentliga felaktigheter på grund av att bolaget inte är tillräckligt försiktiga i sina bedömningar.

Professionellt omdöme

Revisor E anser att professionellt omdöme innebär erfarenhet av branschen och att vara duktig på det man arbetar med. Han berättar att det inte går att göra en väsentlighetsbedömning i en bransch man inte har någon erfarenhet av. Det handlar om att identifiera var riskerna i branschen finns. Revisor E påpekar att det är därför det är vanligt att revisorer riktar in sig på branscher de tycker är intressanta och ofta har många klienter inom samma bransch.

Revisor E tycker att det professionella omdömet är avgörande för att bedöma riskerna i revisionen. Även om den interna metodiken ger en visa riktlinjer för hur arbetet ska utföras samt vad man som revisor bör tänka på är det alltid upp till den enskilda revisorn att göra en bedömning om var i intervallet väsentlighetsnivån bör läggas. Han påpekar också att det är viktigare att ha erfarenhet i större uppdrag då det finns fler risker, medan det i småbolag oftast rör sig om mer uppenbara risker. Han berättar att det alltid är viktigt att som revisor motivera sina val, dels ifall revisorsnämnden skulle granska någon av hans revisioner men även ifall den interna kontrollfunktionen som byrån har skulle granska honom.

4.5 Revisor F

Bakgrund

Revisor F är en auktoriserad revisor i 30-årsåldern. Hon har jobbat med revision i 7 år och har varit auktoriserad i 2 år. Hennes klienter kommer från en stor mängd branscher och hon har ingen speciell nisch.

Syn på väsentlighet

Revisor F definierar väsentlighet som den nivå av säkerhet som revisorn behöver ha för att kunna känna sig trygg att skriva en revisionsberättelse. Revisor F tycker att väsentlighet är ett luddigt begrepp men efter hand som hon har börjat arbeta med det har det blivit tydligare vad det innebär. Hon menar att det är väldigt tydligt hur man använder väsentlighetstalet efter att det att man har fastställt beloppet. Dock menar hon att det är ganska otydligt hur beloppet faktiskt fastställs då hon måste utgå från helheten och bedömningen varierar väldigt mycket från fall till fall.

Bedömningsprocessen

Det första Revisor F gör i ett revisionsuppdrag är att hålla ett uppstartsmöte med kunden. Efter detta tittar hon på balansräkningen och resultaträkningen för att ta reda på hur bolaget ser ut, vilka poster hon bör titta på och vilka risker det kan finnas. Redan här börjar hon fundera kring vilka väsentlighetsnivåer hon bör använda. Till sin hjälp i detta arbete har hon byråns metodik samt ett revisionsprogram. Hon börjar genom att försöka identifiera ett referensvärde som är lämpligt att utgå från vid fastställandet av väsentlighetstalet. Därefter gör hon en rimlighetsbedömning och väljer vilken procentsats hon ska använda för att räkna fram väsentlighetstalet.

När väsentlighetstalet är fastställt räknar Revisor F ut arbetsväsentlighet som används vid bedömningen av vilka poster hon ska titta på. Därefter räknas en noteringsgräns fram. Revisor F kallar noteringsgränsen för ”sum”.

Den initiala bedömningen görs oftast av en assistent. Revisor F säger att det kan vara någon som har jobbat med revision i ett halvår. Hon påpekar att bedömningen godkänns av påskrivande revisor innan själva granskningen påbörjas. Dels för att denne oftast har mer erfarenhet av bolaget men också på grund av att bedömningen alltid i grunden är dennes ansvar.

Väsentlighetstalet

Vid fastställandet av väsentlighetstalet börjar Revisor F med att hitta ett passande referensvärde. De referensvärde hon använder i merparten av sina bolag är totala tillgångar, utöver det så använder hon också nettoomsättning och resultat före skatt. Hon berättar att hon använder olika intervall för att bestämma referensvärdet beroende på om bolaget är av allmänintresse eller inte.

Tabell 6 visar de intervall som Revisor F brukar använda för de tre referensvärdena.

Tabell 6. Översikt över de referensvärden och intervall Revisor F använder

Referensvärde	När	Intervall
Totala tillgångar	Stor balansomslutning, det främst använda värdet	0-3 %
Nettoomsättning	Låga marginaler utan större tillgångar	0-3 %
Resultat före skatt	Höga finansnetton, lågt bokförda tillgångar, liten omsättning	0-10 %

Hon utgår normalt från årets siffror när hon väljer referensvärde, hon motiverar det med att siffrorna kan variera väldigt mycket från år till år. Samtidigt poängterar hon att byrån har modeller som använder sig av ett genomsnitt över flera års tid, men det är inget som hon brukar använda om det inte har skett väldigt drastiska förändringar från föregående år. Generellt sätt försöker hon att använda samma bas från år till år men det finns situationer där det kan hända att hon byter bas, framför allt skulle det bli aktuellt om en stor förändring hade skett i verksamheten. Revisor F berättar att byrån inte har någon formell lägstanivå på väsentlighetstalet men hon säger att det i praktiken är väldigt ovanligt att hon använder ett övergripande väsentlighetsantal under 10 000 kr.

Väsentlighetsbedömningen är inte något som diskuteras med kunden, berättar Revisor F. Det är inte meningen att kunden ska veta om vilka väsentlighetsnivåer som används vid revisionen. Hon menar att om man hade diskuterat det med kunden hade han eller hon kunnat dölja transaktioner från revisorn genom att dela upp dem i ett antal mindre transaktioner så att revisorerna inte ska titta på dem.

Det händer att väsentlighetstalet ändras under revisionens gång om ny information uppkommer. Om hon vid revisionen hittar fel som kommer väldigt nära den övergripande väsentlighetsnivån händer det att hon ifrågasätter sin egen väsentlighetsbedömning och höjer eller sänker den ba-

serat på vilken typ av fel det är hon har hittat. Om Revisor F känner sig osäker vid väsentlighetsbedömningen så diskuterar hon det med sina medarbetare, i första hand inom teamet och i andra hand med sina andra revisorskollegor. I de fall där det rör sig om ett bolag med väldigt stora risker så berättar hon att hon brukar stämma av med byråns avdelning för riskfrågor av olika slag.

Faktorer som påverkar väsentlighetstalet

Den viktigaste faktorn som påverkar Revisor F:s bedömning av väsentlighetstalet är typen av företag. Hon förklarar att det som spelar störst roll är vad det är företaget fokuserar på. Om företaget har mycket tillgångar så blir det de hon fokuserar på, om de har höga vinster tittar hon på det och så vidare. Det handlar om att identifiera vilken underliggande parameter som ger bäst indikation på vilken väsentlighetsnivå hon ska ha.

Historik och intern kontroll är andra viktiga faktorer som påverkar Revisor F:s fastställande av väsentlighetstalet. Om hon har reviderat samma klient i ett antal år utan att hitta några fel känner hon trygghet att höja sin väsentlighetsnivå men om hon tidigare år har hittat fel så sänker hon väsentlighetsnivån. Vad gäller intern kontroll tittar hon mycket på ekonomifunktionens kunskap och de transaktionsvolymerna de behöver hantera, hon berättar att det är väldigt vanligt att det blir fel i snabbt växande företag. Hon berättar att branschspecifika risker för företaget är något som inte påverkar väsentlighetstalet särskilt mycket, även om omvärldsfaktorer har blivit viktigare och viktigare under de senaste åren. Hon menar att det är en riskbedömning som de gör oavsett och det därför inte påverkar fastställandet av väsentlighetstalet särskilt mycket, utan det är något som blir kvalitativt väsentligt istället.

Om Revisor F inte känner full trygghet till styrelsen eller bolagets närstående parter så händer det att hon sänker väsentlighetsnivån för att fånga upp oegentligheter. Hon berättar att det är ytterst ovanligt att hon sänker väsentlighetsnivån av denna anledning, men att det har hänt. En typsituation där Revisor F använder sig av ett särskilt lågt väsentlighetstal skulle vara om hon känner att det finns väldigt mycket risker i bolaget eller om det finns poster som hon vet att hon behöver granska som inte skulle fångats upp annars. När Revisor F använder sig av ett särskilt högt väsentlighetstal så rör det sig om situationer där byrån har varit revisor i bolaget länge och väldigt sällan har hittat några fel, dessutom krävs det att hon har en väldigt god kontakt med klienten. Hon känner även extra komfort och kan använda sig av ett högre väsentlighetstal om redovisningen eller bokslutsarbetet har sköts av hennes egen byrå.

Arbetsväsentlighet

Efter att det övergripande väsentlighetstalet är fastställt räknar Revisor F arbetsväsentligheten. Arbetsväsentligheten sätter hon alltid till 75 % av den övergripande väsentligheten. Hon berättar att 75 % är byråns standard och hon säger att det i princip aldrig händer att någon använder mer än så, däremot vet hon att vissa av hennes kolleger använder 50 % men hon vet inte varför de gör det.

Urval och allokering

Arbetsväsentlighet, eller planeringsmaterialiteten, är det belopp Revisor F använder för att avgöra vilka poster hon behöver titta på, alla poster som överstiger arbetsväsentligheten granskar hon till någon del. Från det övergripande väsentlighetstalet räknas en noteringsgräns fram, alla fel som upptäcks och överstiger noteringsgräsen summeras i slutet av revisionen ihop och jämförs med det övergripande väsentlighetstalet. Fel som däremot är mindre än noteringsgräsen räknas inte med vid summeringen av felaktigheter. Noteringsgräsen räknas ut som en procent-sats av det övergripande väsentlighetstalet, vilken procent-sats som används är en bedömning som revisorn gör. Den brukar vara ungefär 5 %. Byrån har en informell regel om att noteringsgräsen aldrig sätts till under 3 000 kr.

Poster som Revisor F anser är särskilt väsentliga är skatter och avgifter, i och med att revisorn måste rapportera till Skatteverket om företaget inte sköter sin hantering av dessa. Dessa poster tittar de alltid på även om de skulle understiga väsentlighetsnivån. Hon berättar också att en post som det har blivit väldigt mycket mer fokus på under senaste åren är intäkter. Där sätter de en lägre väsentlighetsnivå och de granskar ofta lite mer än att bara analysera även om de skulle falla under väsentlighetsnivån. Andra poster som de ofta tittar på är om ett företag har personalooptioner, bonus till personalen & någon form av aktierelaterade instrument. Anledningen till att de ofta tittar närmare på just dessa poster är att de ofta är förknippade med risker, till exempel så finns det ofta bedömningar i bonusuträkningarna vilket gör att hon måste granska de närmare.

Professionellt omdöme

Revisor F förklarar att hon tycker att professionellt omdöme innebär att ingenting inom revisionen är svart eller vitt. Det är det professionella omdömet som leder revisorn fram till trygghet i slutet av revisionen. Hon menar att hon måste kunna göra bedömningar av hur mycket granskning hon känner att hon behöver göra för att kunna avge en ren revisionsberättelse. Dessutom är det professionella omdömet centralt för att identifiera vilka saker som man behöver fokusera

på i varje bolag, för att undvika att revisionen blir för detaljstyrd. Utan det professionella omdömet hade revisorns jobb bara blivit att sitta och bocka av siffror, enligt Revisor F var det nog så revision gick till förr. Hon anmärker också att om revisionen gick till så idag skulle de behöva sitta alldeles för länge och revisionen skulle bli väldigt olönsam.

De delar där det ställs höga krav på hennes professionella omdöme är det slutgiltiga fastställandet av den övergripande väsentlighetsbedömningen, alltså bedömningen av vilken procentsats inom intervallet hon väljer att använda. När det kommer till användningen av väsentlighetsnivåerna säger hon att delen där det ställs högst krav på hennes omdöme är när det gäller analysen och beskrivningen av de icke granskade delarna. Hon måste kunna motivera varför hon valt att inte titta på de delarna och hur hon trots det fastställer att de är fria från väsentliga fel.

5. Analys

5.1 Syn på väsentlighet

Samtliga respondenter fick i uppgift att berätta hur de definierade väsentlighet. Av svaren framgår att revisorerna till största del har en liknande syn på begreppet. Alla utom Revisor F väljer att definiera ett väsentligt fel som ett sådant fel som hade ändrat en utomstående intressents beslutsfattande om denne hade varit medveten om felet. Att definiera väsentlighet utifrån vad som hade fått en utomstående intressent att ändra sin uppfattning stämmer överens med de uttalande om väsentlighet vid en revision som finns i ISA 320 och det är troligen därifrån fem utav de sex revisorerna anammat definitionen. Definitionen av väsentlighet utifrån ett intressentperspektiv stämmer överens med vad Chong (1992) fann var dominerande bland revisorer. Detta tyder på att revisorerna vid bedömningarna har ett intressentperspektiv, något som kan förklaras av principal-agentteorin där revisionens roll är att skydda intressenterna. Anledningen till att detta perspektiv är så dominerande kan vara att det stärker förtroendet för revisionsyrket som helhet från intressenterna, något som även Fogerty et al. (2006) kommit fram till. Gist & Shastri (2003) kom i sin forskning fram till att det var viktigt att de upplevda behoven hos intressenterna avgör vad som är väsentligt och det är därmed positivt att revisorerna ser det ur detta perspektiv. Revisor F väljer att definiera väsentlighet utifrån revisorns perspektiv som den nivå av säkerhet som krävs för att kunna skriva en ren revisionsberättelse. Revisor F:s definition av väsentlighet skulle kunna förklaras av att hon fokuserar på att hålla revisionsrisken nere för att skydda sig själv som revisor.

Ingen av revisorerna anser att definitionen av begreppet är otydligt då alla tagit del av ISA. Dock är alla överens om att väsentlighetsbedömningsprocessen i sig är väldigt otydlig och saknar konkreta riktlinjer för utförandet. Vi tror att detta kan ha att göra med bristen på praktisk vägledning inom väsentlighetsområdet i ISA, istället konstateras i ISA ofta att det rör sig om komplexa bedömningar som lämnas till revisorns professionella omdöme. Det skulle i så fall överensstämja med de observationer McKee & Eilifsen (2000) gjorde angående bristen på praktisk vägledning i de amerikanska revisionsstandarderna, något som tyder på att det är svårt att utveckla en konkret och detaljerad revisionsstandard för väsentlighetsbedömningar. McKee & Eilifsen fann också att det professionella omdömet är väldigt viktigt, något som även Holder et al, (2003) fann i sin undersökning.

5.2 Bedömningsprocessen

Samtliga revisorer börjar arbeta med väsentlighetsbedömningarna vid planeringsfasen av revisionen, Anledningen att alla stöter på det så tidigt i revisionsuppdraget är att revisorerna tidigt i den löpande granskningen måste ha väsentlighetsnivåer att arbeta efter. Våra respondenter berättar också att väsentlighetsnivåerna alltid kan komma att ändras under revisionens gång. Detta tyder på att revisorerna inser vikten av att använda rätt väsentlighetsnivåer, något som även Cosserat & Rodda (2009) bekräftar.

Alla våra respondenter tittar först på balans- och resultaträkningen för att försöka få en överblick av företaget. Det handlar om att skaffa sig en översiktlig bild av bolaget för att skapa en bild av var riskerna kan finnas, vad som är väsentligt för bolaget och vilka poster man ska granska. På så sätt har de en bättre bild av företaget när de sedan börjar applicera deras byråspecifika metodik. Ingen av våra respondenter använder sig uttryckligen av revisionsriskformeln. Det har dock framgått att komponenterna: inneboende risk, kontrollrisk och upptäcktsrisk på olika sätt ändå beaktas i processen. Revisor A, B, D och E berättar uttryckligen att de tittar på vad som har förändrats i bolaget sedan den senaste revisionen, men vi tror även att de andra väger in det som en del av bedömningsprocessen då de granskar företagets historik och förändringar borde framgå i denna. Skapandet av en överblick, som ovan beskrivet, är något som ISA 315 kräver för att revisorn ska kunna bedöma riskerna för väsentliga felaktigheter. Tillvägagångssättet stämmer väl överens med det som förespråkas av Hayes et al (2014). De menar att på grund av varje revisions olika förhållande är det viktigt att revisorn tidigt i revisionsprocessen skaffar information om klienten.

Vid en översiktlig analys av våra respondenters bedömningsprocesser finner vi likheter i vilka bedömningar processen består av. Alla revisorer inleder med att bedöma det övergripande väsentlighetstalet. Sedan beräknas arbetsväsentligheten ut av alla revisorer utom Revisor D. Revisor E väljer dock att kalla det för tolerabelt fel men funktionen är densamma. Slutligen bedömer även alla revisorer vilka poster som är väsentliga att granska och i vilken omfattning det ska ske. **Figur 2** illustrerar processen. Även om alla revisorer gör samma bedömningar finns det dock skillnader i hur varje bedömning går till, vilket kommer att tas upp senare i analysen. Detta är något som reflekterar den tidigare forskning på området som har uppmärksammat att bedömningarna skiljer sig mellan revisorer (Martinov & Roebuck, 1998; Messier, 1983).

Figur 2. Översikt av revisorernas bedömningsprocess.

Alla revisorer utom Revisor E söker vid osäkerhet inför väsentlighetsbedömningarna stöd från kollegor, framför allt inom revisionsteamet men även specialisthjälp vid svårare bedömningar. En möjlig förklaring till varför revisorerna generellt väljer att vända sig till kollegor snarare än lagstiftning tror vi är den vikt som de lägger vid det professionella omdömet, något som genomsyrat alla intervjuer. När de känner att de inte har den erfarenhet som krävs för att göra en bedömning så väljer de att fråga andra revisorer som har det professionella omdömet som situationen kräver. Detta eftersom ISA hänvisar till det professionella omdömet i många fall. Endast två revisorer, Revisor A och Revisor E tittar på ISA:s riktlinjer när de känner sig osäkra. Revisor E berättar att han ofta gör det och Revisor A att han endast gör det i andra hand om han inte kan få hjälp av en kollega.

Alla våra respondenter använder sig vid arbetet med väsentlighetsbedömningar av den metodik deras byrå har utvecklat. Metodiken behövs på grund av de höga krav på dokumentation som ISA 230 "Dokumentation av revisionen" ställer. Dessutom ger metodiken revisorerna riktlinjer för bedömningarna i arbetsprocessen. Samtidigt berättar respondenterna att det är viktigt att det är deras professionella omdöme som avgör vilka väsentlighetsnivåer som sätts. Trots detta så kan vi se visa skillnader i förhållningssättet till metodiken. Revisor E berättar att metodiken bara är ett stöd för hans väsentlighetsbedömningsprocess medan Revisor C ser metodiken mer eller mindre som en mall. Till sin hjälp vid bedömningarna har alla revisorerna också de datorprogram som deras respektive revisionsbyrå använder.

5.3 Väsentlighetstalet

Alla våra respondenter använder sig av referensvärden för fastställande av väsentlighetstalet. Sättet de använder sig av referensvärdena varierar dock. Majoriteten väljer, så som ISA 320 A3 föreslår, ut ett enda referensvärde som de grundar sin beräkning på medan Revisor B och D gör beräkningar på ett flertal referensvärden för att kunna göra en samlad bedömning av väsentlighetstalet. Revisor B tittar alltid på samma 5 referensvärden medan Revisor D väljer ut 2-3 olika beroende på situationen. Även om detta inte är den metod som ISA anger som den vanligaste

kan det vara bra att titta på flera referensvärden då revisorerna får en bättre överblick och har möjlighet att identifiera missvisande referensvärden. Bland de revisorer som endast använder ett referensvärde sticker Revisor E:s arbetssätt ut från mängden, ibland förekommer det att han inte väljer att titta på något referensvärde alls om han inte hittar ett lämpligt sådant. I dessa situationer förlitar han sig istället på sitt professionella omdöme och sin kunskap om bolaget.

De typer av referensvärden som våra respondenter använder sig av visas i **tabell 7**. Då revisorerna använder snarlika mått vi har valt att här kategorisera dem för att öka jämförbarheten och översiktligheten i analysen. Av **tabell 7** framgår alltså att det verkar finnas en konsensus kring vilka typer av referensvärden som bör användas, med undantag för kostnader som endast Revisor E tittar på. Det är troligt att det faktum att ISA ger konkreta förslag på referensvärden har bidragit till att revisorerna använder sig av så lika referensvärden. Överlag stämmer de referensvärdena som revisorerna använder överens med de exempel som ISA 320 A4 nämner samt de exempel McKee & Eilifsen (2000) ger på referensvärden, med undantag för kostnader.

Tabell 7. Kategorier av referensvärden och intervall som används av revisorerna

	A	B	C	D	E	F
Intäktsmått	✓	✗	✓	✓	✓	✓
Intäkter	0,25-2 %				Ej angivet	
Nettoomsättning			0,5-2 %			0-3 %
Omsättning				0,8-3%		
Resultatmått	✓	✓	✗	✓	✓	✓
Resultat efter finansnetto		3-7 %				
Resultat före skatt	3-10 %			5-10%	Ej angivet	0-10%
Bruttoresultat		3-5 %				
Tillgångsmått	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Totala tillgångar	0,25-2 %	1-3 %	0,5-2 %	Ej angivet	Ej angivet	0-3 %
Eget Kapitalmått	✓	✓	✗	✓	✓	✗
Eget Kapital	3-5 %			0-3 %	Ej angivet	
Justerat Eget Kapital		0-20 %				
Kostnadsmått	✗	✗	✗	✗	✓	✗
Kostnader					Ej angivet	

Trots att revisorerna använder sig av mestadels samma typ av referensvärde finns inom varje kategori skillnader i exakt vilket värde det är som används. De flesta revisorer har ett antal olika referensvärden som de arbetar med. En möjlig förklaring till detta är att de flesta respondenter arbetar med en mängd olika branscher och därför måste ha referensvärden för många olika situationer. Revisor C använder endast två referensvärden, vilket kan bero på att han är den mest branschspecialiserade utav våra respondenter.

Totala tillgångar är ett referensvärde som alla revisorer använder sig av. Detta skulle kunna förklaras av att det i många branscher är ett bra referensvärde och att det oftast är relativt stabilt över tid, en egenskap som de flesta revisorer påpekat är viktig.

Medan Revisor A, D och E använder sig av eget kapital använder Revisor B sig av justerat eget kapital, som potentiellt kan skilja sig mycket från eget kapital. Användandet av justerat eget kapital är något vi inte sett i litteratur eller tidigare forskning, något som troligtvis beror på att det är ett mått som är framtaget i Sverige specifikt för att kunna hantera obeskattade reserver. En förklaring till varför de andra revisorerna inte använder sig av justerat eget kapital skulle kunna vara att de har influerats av deras byråers internationella revisionsprogram medan Revisor B använder sig av ett svenskt.

Alla revisorer är väldigt tydliga med att valet av referensvärden helt och hållet är företagsspecifikt och det är tydligt att de värden de använder mest har påverkats mycket av vilken typ av företag de brukar revidera. Detta ligger i linje med de faktorer som ISA 320 A3 uppger påverka valet av referensvärde. Referensvärdet intäkter används oftast på företag med låga eller obefintliga vinster. Resultat som används referensvärde på företag med stadiga vinster och höga finansnetton och är det värde som Revisor D och E använder mest. De gör detta för att det oftast är ett väsentligt referensvärde för intressenterna så som börsanalytiker eller andra intressenter som analyserar resultat. Återigen kan vi se att revisorerna använder ett intressentperspektiv, detta perspektiv föreslår också ISA 320 A3. Alla revisorer utom Revisor B använder totala tillgångar, och är överens om att det oftast är relevant för finans- och fastighetsbolag.

För fyra av revisorerna samt ISA 320 A3 är det även viktigt att referensvärdet är relativt stabilt över tid för att det ska kunna användas. Här verkar finnas ett samband mellan metod och upplevd betydelse av stabilitet för referensvärdet. De revisorer som inte berättar att de beaktar detta är Revisor B och D som båda räknar på flera referensvärden och därmed inte har samma press

att välja ett korrekt referensvärde direkt. Vi är dock övertygade om att de ändå till viss del beaktar detta när de ställer referensvärdena mot varandra och tidigare års värden.

Efter att ha fastställt vilka referensvärden de vill använda räknar samtliga revisorer ut väsentlighetstalet genom att applicera en procentsats på referensvärdet. Alla revisorer berättar att de väljer vilken procentsats de ska applicera ur ett intervall. En sammanställning av de intervall som applicerar kan ses i tabell 7. De intervall som revisorerna nämner är väldigt lika. När det gäller vilka intervall man väljer att applicera på eget kapital finns det däremot större skillnader där Revisor A och D använder sig av 3-5 % respektive 0-3% av eget kapital, Revisor B däremot använder sig av 0-20% av justerat eget kapital. Referensvärdernas intervallstorlek i relation till varandra följer även den logik som presenteras i ISA 320 A7, exempelvis att intervallen för vinst före skatt hos alla revisorer är högre än för totala intäkter då totala intäkter generellt är högre än vinsten. De skillnader i intervall som finns har förmodligen att göra med att revisorerna har blivit influerade av sin respektive byrå vilket innebär att metodikutvecklarna på revisionsbyråerna har ett väldigt stort inflyttande på revisorernas arbete med väsentlighet.

Av de fyra kategorier av väsentlighetsberäkningar som McKee & Eilifsen (2000) presenterar kan vi konstatera att ingen av våra respondenter använder sig av matematiska formler, storleksbaserade regler eller blandmodeller. De riktlinjer våra respondenter använder likar mest den kategori som McKee & Eilifsen benämner enskilda baser, däremot lämnar våra respondenters riktlinjer mer utrymme för professionella bedömningar eftersom de ger möjligheten att välja procentsats inom intervallet.

Alla revisorer beaktar både interna och externa faktorer och risker under väsentlighetsbedömningarna men en viss skillnad finns i vilket steg i processen de beaktas. Externa faktorer påverkar alla revisorers bedömning av väsentlighetstalet medan hälften av revisorerna först beaktar de interna faktorerna vid bedömningen av arbetsväsentligheten. Faktorerna och dess påverkan kommer att presenteras i ett senare avsnitt av analysen.

5.4 Arbetsväsentlighet

Användandet av arbetsväsentligheten skiljer sig markant mellan våra respondenter som illustrerat i **tabell 8**. Två av respondenterna använder alltid en arbetsväsentlighet på 75 % av det övergripande väsentlighetstalet, tre respondenter använder en arbetsväsentlighet mellan 60-80% av det övergripande väsentlighetstalet medan en respondent inte använder sig av arbetsväsentlighet alls.

Tabell 8. Nivå av arbetsväsentlighet som används som procent av väsentlighetstalet

	A	B	C	D	E	F
Arbetsväsentlighet	60-80 %	75 %	50-80 %	-	Intervall	75 %

Vi kan se ett samband att de revisorer som själva bedömer arbetsväsentligheten även är de som vid revisionens slut jämför de totala avvikelserna med arbetsväsentligheten medan de andra två kan skriva rena revisionsberättelser så länge felen inte överstiger det övergripande väsentlighetstalet, även om de överstiger arbetsväsentligheten. Konsensus bland de fem revisorer som använder sig av arbetsväsentlighet är att de använder sig av arbetsväsentligheten istället för väsentlighetstalet vid bedömning av väsentliga poster i balans- och resultaträkningar.

Porter et al. (2008) menade att fastställandet av arbetsväsentlighet är något som kräver mycket professionellt omdöme och att en bra utgångspunkt är att den bör bestämmas till 50-75% av det övergripande väsentlighetstalet, ett intervall som tre av revisorerna ligger nära. Att det krävs professionellt omdöme stämmer överens med hur Revisor A, C och E arbetar med begreppet. Däremot kan det professionella omdömet inte ha någon påverkan på fastställandet av arbetsväsentligheten om den alltid bestäms till 75 % av det övergripande väsentlighetstalet, som Revisor B och F gör. Det finns alltså skillnader i hur våra respondenter har tolkat ISA:s föreskrifter då ISA 320 A12 säger att "Fastställandet av arbetsväsentlighet är inte en enkel mekanisk beräkning och kräver professionellt omdöme.". Det är dock inte säkert att detta i slutändan påverkar revisionen i helhet eftersom dessa två revisorer beaktar fler faktorer vid fastställandet av det övergripande väsentlighetstalet.

5.5 Faktorer som påverkar väsentlighetsnivån

Som vi nämnde kort tidigare finns det både interna och externa faktorer som påverkar väsentlighetsnivån och det skiljer sig från revisor till revisor när de olika faktorerna beaktas. **Tabell 9** presenterar översiktligt när vilka faktorer beaktas och **tabell 10** vilka revisorer som beaktar vilka faktorer.

Tabell 9. Tidpunkter då interna och externa faktorer beaktas

Revisor	A	B	C	D	E	F
Väsentlighetstalet	Ex-terna	Externa & In-terna	Ex-terna	Externa & In-terna	Ex-terna	Externa & In-terna
Arbetsväsentlighet	Interna	-	Interna	-	Interna	-

Av **tabell 10** framgår att alla våra respondenter anser att intern kontroll är en av de faktorer som påverkar vilken väsentlighetsnivå som väljs mest. Det finns också en konsensus bland revisorerna att man för nya klienter väljer lägre väsentlighetsnivåer än för klienter man reviderat en längre tid. Detta eftersom de inte känner tillräcklig trygghet vid bedömningarna på grund av bristen på kunskap om företaget.

Tabell 10. Faktorer som påverkar revisorernas väsentlighetsbedömningar

	A	B	C	D	E	F	Summa
Externa faktorer							
Belåningsgrad	X	X	✓	X	X	X	1
Börsnotering	✓	X	X	X	✓	X	2
Intressentbild	✓	✓	✓	X	✓	X	4
Styrka på EK	✓	✓	X	X	X	X	2
Interna faktorer							
Företagsledningens integritet	X	X	X	✓	✓	✓	3
Personalkompetens	✓	X	X	✓	X	✓	2
Intern kontroll	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
Gammal eller ny klient	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
Historik	X	✓	✓	✓	✓	✓	5
Bransch	X	✓	✓	✓	✓	X	4
Transaktionsmängd	X	X	✓	X	✓	✓	3

Även historik och bransch är två faktorer som revisorerna använder sig mycket av. Dessutom finns det faktorer som bara en eller ett par av våra respondenter tar i åtanke när de sätter väsentlighetsnivåerna. Blokdjic et al (2003) undersökte vilka faktorer som påverkade revisorernas bedömning av väsentlighet och en jämförelse av våra resultat visar att den interna kontrollen är den enda faktor som i båda undersökningar beaktas frekvent av revisorer.

Vi ser att revisorer generellt tycker att den interna kontrollen är väldigt viktig, vilket förmodligen har sin förklaring i revisionsriskmodellen som Houston et al (1999) presenterade. Om revisorn kan säkerställa att kontrollrisken är låg kan revisorn acceptera en högre upptäcktsrisk och därmed sätta en högre väsentlighetsnivå.

En möjlig förklaring till den stora spridningen i faktorer som påverkar väsentlighetsnivån är troligen att ISA inte ger någon vägledning angående vilka kvalitativa och kvantitativa faktorer som ska tas i beaktning vid väsentlighetsbedömningarna. ISA hänvisar återigen till det professionella omdömet vilket tyder på att det är en svår bedömning. Att veta exempelvis att bransch bör beaktas vid bedömningen är inte tillräckligt utan revisorn måste ha erfarenhet för att bedöma vilka risker som finns i den specifika branschen eller vilken kompetens redovisningspersonalen behöver ha för att kunna genomföra sitt arbete.

5.6 Urval och allokering

Efter det övergripande väsentlighetstalet och arbetsväsentligheten har fastställts måste revisorerna ta ställning till vad som ska granskas. För att kunna avgöra vad som behöver granskas tar de ställning till både kvantitativ och kvalitativ väsentlighet. För att bedöma om en post eller transaktion är kvantitativt väsentlig använder sig revisorerna av lite olika metoder. Av våra respondenter är det bara Revisor E som använder sig av allokering av väsentlighetstalet för att fastställa kvantitativ väsentlighet. Han berättar att han har riktlinjer för hur mycket av det övergripande väsentlighetstalet han bör allokera till varje klassificering i årsredovisningen. Detta resultat går emot Carrington (2010) som menar att allokeringen vanligtvis har en plats i revisionen men i linje med Messier et. al (2005) och Gist & Shastri (2003) som funnit att allokering inte alltid sker. Revisor A, D och F utvärderar posters kvantitativa väsentlighet utifrån deras relativa storlek av väsentlighetstalet eller arbetsväsentligheten. Revisor B räknar ut ett tal där alla poster som överstiger det alltid är väsentliga att granskas. Fyra av revisorerna räknar mekaniskt ut noteringsgränser, belopp där alla poster och transaktioner under detta belopp inte anses vara väsentliga och därför inte granskas. Arbetet med att fastställa vilka poster som är

kvantitativt väsentliga är något som vi inte anser ställer lika höga krav på revisorns professionella omdöme, vilket kan förklara att så många av våra respondenter har mekaniska uträkningar för detta.

Tabell 11. Poster av kvalitativt väsentlig karaktär

	A	B	C	D	E	F	Summa
Finansiella instrument	✓	✗	✗	✗	✓	✗	2
Förbjudna Lån	✗	✓	✗	✗	✗	✓	2
Intäkter	✗	✓	✓	✓	✓	✓	5
Kundfordringar	✓	✗	✗	✓	✗	✗	2
Lönerelaterade poster	✗	✗	✗	✗	✓	✓	2
Skatter & avgifter	✓	✗	✗	✓	✗	✓	3
Svårbedömda poster	✗	✓	✓	✗	✓	✗	3
Varulager	✗	✗	✗	✓	✓	✗	2

Vad gäller poster som anses vara kvalitativt väsentliga är det svårt att se någon konsensus kring vilka konton de generellt brukar titta på, som illustrerat i **tabell 11**. En delorsak till detta är troligtvis skillnader i vilka branscher revisorerna arbetar med. Däremot går det att se mönster i de bakomliggande anledningarna till att särskilda konton oftare granskas. Intäkter är den post som av flest revisorer oftast bedöms vara väsentlig. Detta kan kopplas till det intressentperspektiv som finns där intäkterna blir en viktig variabel vid bedömning av företagets resultat. Posten intäkter är förutom att vara kvalitativt väsentlig också ofta kvantitativt väsentlig varför den i princip alltid granskas extra hårt.

Skatter och avgifter samt förbjudna lån tittar revisorerna på grund av de lagkrav som aktiebolagslagen ställer. Respondenterna måste rapportera om företaget inte sköter sin hantering av skatter och avgifter och för denna granskning finns inget väsentlighetskriterium. Likadant måste de identifiera och rapportera förbjudna lån oavsett hur små de är. Detta stämmer överens med Soltani (2007) som påstår att kvalitativ väsentlighet ofta handlar om överträdelse av lagar eller regler.

Den gemensamma faktorn bland de andra poster som nämns, finansiella instrument, kundfordringar och lager är att dessa är poster som ofta är svårbedömda. Några av respondenterna har valt att svara "Svårbedömda poster" utan att specificera poster och det blir därför tydligt att posternas komplexitet blir en viktig faktor när revisorn bedömer dess kvalitativa väsentlighet.

5.7 Professionellt omdöme

Stora delar av ISA 320 hänvisar till revisorns professionella omdöme när bedömningar skall göras. Från våra intervjuer kan vi se att alla revisorer har en väldigt liknande bild av vad det innebär. Fem av sex revisorer tycker att det professionella omdömet är ett resultat av ens samlade erfarenhet och samtliga anser att det är oerhört viktigt vid väsentlighetsbedömningarna. Framför allt menar de att det är viktigt för bedöma risker i olika branscher. Revisor E menar att det inte går att göra väsentlighetsbedömningar i branscher man inte har erfarenhet av. Fyra av revisorerna var tydliga med att även om de har mekaniska uträkningar till hjälp så är det deras professionella omdöme som hjälper dem att bestämma vart i intervallet de landar eller om intervallet är rimligt. Den vikt som revisorerna lägger på det professionella omdömet är något som ligger i linje med tidigare forskning som menar att det är oerhört viktigt vid väsentlighetsbedömningar (Porter et al., 2008; Iskandar, 1996).

Enligt våra respondenter är det slutgiltiga fastställandet av väsentlighetsnivån som ställer högsta krav på det professionella omdömet. Deras syn på vikten av det professionella omdömet reflekteras även i deras arbetssätt där det endast är en revisor som låter nya assistenter göra bedömningar medan övriga kräver att personen har tillräcklig erfarenhet. Alla kräver även att assistenters bedömningar ses över av påskrivande revisor för godkännande så att det alltid är någon med ordentlig erfarenhet som tagit del av dessa.

6. Slutsats

6.1 Slutsats

Det första syftet med denna studie var att beskriva och förklara hur revisorer går tillväga vid väsentlighetsbedömningar i revisionsprocessen. Det andra syftet var att beskriva vad som påverkar dessa bedömningar.

Av undersökningen har det framgått att revisorerna till allra största del har samma syn på begreppet väsentlighet. Det finns ett starkt intressentperspektiv bland revisorerna där väsentlighet definieras utifrån när en extern läsares beslutsfattande påverkas, i likhet med ISA:s definition. Alla respondenter tycker samtidigt att det är väldigt otydligt hur bedömningarna bör ske.

Arbetet med väsentlighet påbörjas i planeringsfasen av revisionen där revisorerna skaffar sig en överblick av klientens verksamhet. I denna fas görs inledande väsentlighetsbedömningar som sedan används under granskningen. Alla revisorer sätter ett övergripande väsentlighetstal, sedan fastställer de flesta arbetsväsentlighet. Därefter bedöms vilka poster som är kvalitativt eller kvantitativt väsentliga att granska. Alla dessa bedömningar kan ändras under revisionens gång om ny information uppkommer. Till sin hjälp har alla revisorer en byråspecifik metodik. Förhållningssättet till metodiken varierar dock, vissa revisorer ser metodiken som en mall medan andra snarare ser den som ett stöd. Revisorernas främsta hjälpmedel vid osäkerhet är kollegor med erfarenhet av liknande situationer, endast ett fåtal av respondenterna söker hjälp i ISA.

Undersökning visar att revisorerna vid bedömning av väsentlighetstalet använder sig av beräkningsmodeller där olika procentsatser appliceras på utvalda referensvärden. De två metoder som används är att ett enskilt referensvärde används för att räkna fram väsentlighetstalet eller att man räknar på flera referensvärden för att sedan göra en bedömning av vad som är ett lämpligt väsentlighetstal. Våra respondenter använder mestadels liknande referensvärden. där Intäkter, resultat och tillgångar är de vanligaste, något som kan förklaras av att de nämns som exempel i ISA. Användningen av resultat- och intäktsmått är även ett resultat av det starka intressentperspektiv som finns bland revisorerna. Tillgångars relativa stabilitet över tid är en bidragande faktor till dess popularitet. Respondenterna säger att de krävs olika referensvärde för olika branscher, något som styrks av våra resultat. Inte heller i vilka procentintervall de använder finner vår studie några anmärkningsvärda skillnader.

Den del av väsentlighetsbedömningsprocessen där vi funnit störst skillnader är vid bedömningen av arbetsväsentlighet. Revisorerna hanterar arbetsväsentligheten på primärt två olika sätt. Det första är att alltid sätta arbetsväsentligheten till 75 % av väsentlighetstalet medan det andra är att göra en bedömning inom ett intervall där arbetsväsentligheten sätts mellan 50-80 % av väsentlighetstalet. Några revisorer bedömer sedan de totala avvikelserna mot denna arbetsväsentlighet medan vissa utgår ifrån det övergripande väsentlighetstalet. Tolkningen av ISA varierar mycket på detta område, vilket även framgår av att en av revisorerna inte använder arbetsväsentlighet alls.

Vilka faktorer som påverkar väsentlighetsnivån varierar kraftigt mellan revisorer och är till stor del företagsspecifikt. Det professionella omdömet är som ISA påpekar här väldigt viktigt för att veta vilka faktorer som bör beaktas i varje situation. De faktorerna som alla våra respondenter nämner som viktiga är den interna kontrollen samt om det är ett nytt eller gammalt revisionsuppdrag. Även företagets historik, bransch och intressentbild är faktorer som påverkar majoriteten av revisorernas bedömningar. Att den interna kontrollen är så viktig kan kopplas till att en effektiv intern kontroll, vilket ger en lägre kontrollrisk, låter revisorerna acceptera en högre upptäcktsrisk och därmed granska mindre.

Alla våra respondenter gör både kvalitativa och kvantitativa bedömningar om posters väsentlighet. Den kvantitativa bedömningen är likartad bland våra respondenter. De flesta använder väsentlighetstalet eller arbetsväsentligheten som gräns för att hitta poster väsentliga till storleken. En majoritet har även ytterligare mekaniska beräkningar för att sälla bort små poster av oväsentlig karaktär. I den kvalitativa bedömningen finns det däremot större skillnader. Intäkter är en av de få poster som de flesta revisorer tycker är kvalitativt väsentliga, i övrigt kan vi se tre kategorier av poster. Poster som är väsentliga på grund av lagar och regler, på grund av att de är speciellt intressanta för intressenterna eller på grund av att posten innefattar mycket bedömningar.

Vår studie visar på en konsensus hos revisorerna angående vikten av det professionella omdömet. Alla respondenter tycker att det professionella omdömet är ytterst viktigt för att veta var man bör fokusera sin granskning. Kunskap och erfarenhet av en specifik bransch är särskilt viktigt för att kunna identifiera risker. Vid fastställandet av det övergripande väsentlighetstalet ställs högst krav på det professionella omdömet eftersom hela granskningen planeras kring väsentlighetstalet.

6.2 Slutdiskussion

Generellt sett har vi i vår undersökning sett att de områden där revisorernas arbetssätt skiljer sig mest åt också är de områden där standarderna ger minst konkret vägledning i arbetet. Många av ställningstagandena överlämnas till revisorernas professionella omdöme. Med tydligare reglering skulle det kanske vara möjligt att homogenisera revisorernas arbete. Ett standardiserat arbetssätt skulle kunna minska förväntningsgapet och bidra till att intressenter får bättre förståelse för vad revisorer bedömer som väsentligt.

Det är dock inte nödvändigtvis så att detta är något som bör eftersträvas. Att det är ett så komplext område kan förklara den nuvarande mer principbaserade regleringen, då skillnader mellan företag och branscher gör det svårt att utforma konkreta regler för väsentlighetsbedömningar. För tydliga regler låter klienterna räkna baklänges för att få fram väsentlighetsnivåerna, vilket kan leda till att de medvetet släpper igenom fel under dessa nivåer.

En potentiell fara med att principbaserade revisionsstandarder skulle kunna vara att det ger de stora byråernas metodikutvecklare stort inflyttande över revisionens utveckling. Som vår undersökning visat ser vissa revisorer deras byråstandarder som en mall. Att bedömningar som var menade för revisorns professionella omdöme istället bryts ner till mallar av byråerna kan leda revisionen i motsatt riktning av vad standardsättarna avsåg. Trots problemen som kan uppstå när standardsättarna lämnar över ansvaret till revisorerna tror vi att väsentlighetsbedömningarnas reglering måste vara öppen för tolkning och det professionella omdömet. Det verkar vara alldeles för många faktorer som påverkar för att konkret vägledning skulle fungera. I slutändan måste intressenterna helt enkelt ha förtroende för revisorernas professionalitet i sin yrkesroll.

Genom vår undersökning har vi kunnat svara på vårt ursprungliga syfte och därmed bidragit med vissa kunskaper på området. Vår undersökning ger en överblick av hur svenska revisorer arbetar med väsentlighet, något som tidigare saknats inom litteraturen. Den har även visat vilka faktorer som påverkar bedömningarna och hur väsentlighetsbelopp beräknas. Vi har även kunnat se att vissa metoder som nämnts i tidigare litteratur inte längre används i samma utsträckning av revisorer, så som revisionsriskformeln, allokering och olika beräkningsmodeller.

Skillnaderna i hur revisorer arbetar med väsentlighet som klargjorts genom vår studie kan även

ligga till grund för IAASB:s arbete med att fortsatt utveckla revisionsstandarderna. Den kan även användas av revisorer för att med hjälp av våra respondenters tillvägagångssätt öka kvalitén på deras egna bedömningar.

6.3 Förslag till vidare forskning

Under arbetet med denna uppsats har ett antal intressanta frågor uppkommit. På grund av bristen på svensk forskning om väsentlighet finns det stort utrymme för ytterligare studier.

En intressant följdstudie hade varit att kvantitativt undersöka hur de olika faktorerna som identifierats i denna undersökning påverkar revisorers bedömningar av väsentlighetsnivå.

Med tanke på hur stor påverkan på väsentlighetsbedömningsprocessen byråns metodik verkar ha hade det även varit intressant att studera hur byråernas metodutvecklars tolkningar av ISA skiljer sig åt. Man skulle även kunna jämföra metodutvecklarnas tolkningar av ISA med hur IAASB resonerade när de utvecklade standarden. Med hjälp av en sådan studie hade det blivit tydligare hur metodikutvecklarna resonerar och hur de tolkar ISA.

7. Källförteckning

7.1 Webbsidor

FAR. (2015a). Historik. Hämtad 2015-03-10, från <http://www.far.se/Om-oss/Historik>

FAR. (2015b). Revisor. Hämtad 2015-03-10, från <http://www.far.se/Du-i-din-yrkesroll/Revisor>

FAR. (2006). Revision en praktisk beskrivning. Hämtad 2015-03-14, från http://www.faronline.se.ludwig.lub.lu.se/Dokument/R/Revision_en_praktisk_beskrivning/

7.2 Böcker

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber.

Anthony, R., & Govindarajan, V. (2007). *Management control systems*. Irwin: McGraw-Hill Education.

Artsberg, K. (2005). *Redovisningsteori- policy och praxis*. Malmö: Liber.

Backman, J. (2008) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bryman, A., & Bell, E. (2013). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Malmö: Liber.

Carrington, T. (2010). *Revision*. Malmö: Liber.

Cosserat, G.W., & Rodda, N. (2009). *Modern auditing*. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.

Eilifsen, E., Messier, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D, F. (2006). *Auditing and assurance services*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.

Hayes, R., Wallage, P., & Görtemaker, H. (2014). *Principles of auditing*. Harlow: Pearson Education.

Moberg, K. (2006). *Bolagsrevisorn*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Porter, B., Simon, J., & Hatherly, D. (2008). *Principles of external auditing*. Chichester: John Wiley & Sons.

Soltani, B. (2007). *Auditing: An international approach*. Harlow: Pearson Education.

Thomasson, J. (2011). *Extern redovisning och finansiell analys*. Malmö: Liber.

7.3 Artiklar

Barton, J. (2005). Who Cares about Auditor Reputation?. *Contemporary Accounting Research*, 22(3), 549-586.

Blokdijk, H., Driehuisen, F., Simunic, D. A., & Stein, M. T. (2003). Factors Affecting Auditors' Assessments of Planning Materiality. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 22(2), 297-307.

Chen, H., Pany, K., & Zhang, J. (2008). An analysis of the relationship between accounting restatements and quantitative benchmarks of audit planning materiality. *Review Of Accounting & Finance*, 7(3), 236-251.

Collis, J., Jarvis, R., & Skerratt, L. (2004). The demand for the audit in small companies in the UK. *Accounting & Business Research*, 34(2), 87-100.

Curtis, M. B., & Hayes T. (2002). Materiality and audit adjustments. *CPA Journal*, 72(4), 69-70.

Desouza, K. C., & Awazu, Y. (2004). "Need to Know" – Organizational Knowledge and Management Perspective. *Information Knowledge Systems Management*, 4(1), 1-14.

Estes, R., & Reames, D. D. (1988). Effects of Personal Characteristics on Materiality Decisions: A Multivariate Analysis. *Accounting & Business Research*, 18(72), 291-296.

Emby, C., & Pecchiari, N. (2013). An Empirical Investigation of the Influence of Qualitative Risk Factors on Canadian Auditors' Determination of Performance Materiality. *Accounting Perspectives*, 12(4), 281-299.

Fisher, M. H. (1990). The Effects of Reporting Auditor Materiality Levels Publicly, Privately, or Not at All in an Experimental Markets Setting. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 9, 184-223.

Fogarty, J. A., Graham, L., & Schubert, D. R. (2006). Assessing and Responding to Risks in a Financial Statement Audit. *Journal Of Accountancy*, 202(1), 43-49.

Gin Chong, H., (1992), Auditors and Materiality, *Managerial Auditing Journal*, 7(5), 8-17.

Gist, W. E., Shastri, T., & Colson, R. H. (2003). Revisiting Materiality. *CPA Journal*, 73(11), 60-63.

Holder, W. W., Schermann, K. R., & Whittington, R. (2003). Materiality Considerations. *Journal Of Accountancy*, 196(5), 61-66.

- Holstrum, G.L., Messier, W.F., (1982). A review and integration of empirical research on materiality. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 2(1), 45–63.
- Houghton, K. A., Jubb, C., & Kend, M. (2011). Materiality in the context of audit: The real expectations gap. *Journal Of Business And Industrial Marketing*, 26(6), 482-500.
- Houston, R. W., Peters, M. F., & Pratt, J. H. (1999). The Audit Risk Model, Business Risk and Audit-Planning Decisions. *The Accounting Review*, (3). 281.
- Iskandar, T. M. (1996). Industry type: a factor in materiality judgements and risk assessments. *Managerial Auditing Journal*, 11(3), 4-10.
- Iskandar, T. M., & Iselin, E. R. (1999). A review of materiality research. *Accounting Forum*, 23(3), 209-239.
- Jennings, M., Kneer, D. C., & Reckers, P. M. (1987). A reexamination of the concept of materiality-views of auditors, users, and officers of the court. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 6(2), 104-115.
- Jennings, M. M., Reckners, P. M., & Kneer, D. C. (1991). The auditor's dilemma: The incongruous judicial notions of the auditing profession and actual. *American Business Law Journal*, 29(1), 99.
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976) Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 350-366.
- Johnstone, K. M., & Bedard, J. C. (2004). Audit Firm Portfolio Management Decisions. *Journal Of Accounting Research*, 42(4), 659-690.
- Martinov, N., & Roebuck, P. (1998). The Assessment and Integration of Materiality and Inherent Risk: An Analysis of Major Firms' Audit Practices. *International Journal Of Auditing*, 2(2), 103.
- Mayper, A. G. (1982). Consensus of Auditors' Materiality Judgments of Internal Accounting Control Weaknesses. *Journal Of Accounting Research*, 20(2), 773-783.
- McKee, T. E., Eilifsen, A., Hitzig, N. B., & Klein, J. M. (2000). Current Materiality Guidance For Auditors. *CPA Journal*, 70(7), 54-57.
- Messier, W. F. Jr (1983). The Effect of Experience and Firm Type on Materiality/Disclosure Judgements. *Journal Of Accounting Research*, 21(2), 611-618.

Messier, W. F. Jr, Martinov-Bennie, N., & Eilifsen, A. (2005). A review and integration of empirical research on materiality: two decades later. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 24(2) 153-187.

Morris, M. H., & Nichols, W. D. (1988). Consistency Exceptions: Materiality Judgments and Audit Firm Structure. *The Accounting Review*, 63(2). 237-254.

Ross, S. A. (1973). The Economic Theory of Agency: The Principal's Problem. *American Economic Review*, 63(2), 134-139.

Ruhnke, K., & Schmidt, M. (2014). The audit expectation gap: existence, causes, and the impact of changes. *Accounting & Business Research*, 44(5), 572-601.

Stewart, T. R., & Kinney Jr., W. R. (2013). Group Audits, Group-Level Controls, and Component Materiality: How Much Auditing Is Enough?. *Accounting Review*, 88(2), 707-737.

Tuttle, B., Collier, M., & Plumlee, R. D. (2002). The Effect of Misstatements on Decisions of Financial Statement Users: An Experimental Investigation of Auditor Materiality Thresholds. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 21(1), 11.

7.4 Lagar och standarder

FAR akademi (2014), ISA, Stockholm: FAR Akademi AB.

SFS 1999:1079 Revisionslag. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2005:551. Aktiebolagslag. Stockholm: Justitiedepartementet.

Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor

Bakgrund

Kan du berätta lite om dig själv och din bakgrund?

Väsentlighet

Hur definierar du väsentlighet?

Anser du att väsentlighet är ett väldefinierat eller otydligt begrepp?

När kommer du först i kontakt med väsentlighetsbegreppet i ett revisionsuppdrag?

Väsentlighetsbedömning

Kan du kort beskriva hur ni går tillväga vid väsentlighetsbedömningen?

Vilka är de viktigaste faktorerna som påverkar bedömningen?

Hur påverkar bedömningen av risk väsentlighetsbedömningen?

Vilka hjälpmedel har du att tillgå vid väsentlighetsbedömningen?

Hur fastställer du väsentlighetstalet för revisionen?

Är talet fast eller kan det komma att ändras under revisionens gång?

Allokerar du väsentlighetstalet?

Finns det några poster som är mer riskfyllda som oftare innehåller väsentliga felaktigheter och det därför läggs mer fokus på?

Hur hanterar du osäkerhet som uppstår kring vad som är lämplig väsentlighetsnivå?

Skulle du kunna ge ett exempel på en typsituation där du behövt använda dig av en speciellt låg väsentlighetsnivå?

Skulle du kunna ge ett exempel på en typsituation där du behövt använda dig av en speciellt hög väsentlighetsnivå?

Professionellt omdöme

Vad anser du att det professionella omdömet innebär?

Hur viktigt anser du att det professionella omdömet är vid väsentlighetsbedömningar?

Vilka delar av väsentlighetsbedömningen ställer högst krav på det professionella omdömet